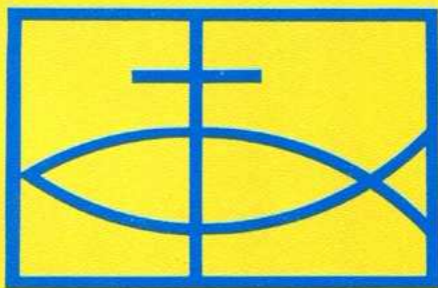

**ЗНАЙТЕ,
У ЩО
ВИ ВІРИТЕ**

ПАЛ Е. ЛИТЛ

Біблія

Що таке Біблія — Книга, на яку був найбільший попит упродовж усієї історії, Книга, яка перекладена на більше мов, ніж будь-яка інша книга?

Слово *Біблія* означає “книга”. Але що то за книга? Дехто припускає, що це запис людських релігійних зусиль і зустрічей з Богом, тобто суто людська книга. Та до другої половини минулого століття історична християнська Церква завжди вважала Біблію за щось набагато краще — за Боже Слово. Між християнами не було іншої доктрини, яка б їх так єднала. Щойно недавно почали ширитися сумніви.

Питання про Біблію вирішальне, бо воно пов’язане з питанням об’явлення. Як ми можемо знати, що Бог існує? Як ми можемо довідатися про Нього, коли Він навіть існує? Зрозуміло, наш обмежений розум не може проникнути в Його безмежність. Йов запитав: “Чи ти Божу глибінь дослідити, чи знаєш ти аж до кінця Всемогутнього?” (Йова 11:7). Відповідь: “Якщо тільки Бог виявить ініціативу і об’явить Сам Себе”.

Бог об’явив Себе кількома способами. Природа і все творення — це і є докази, що Бог існує, що Він могутній (Рим. 1:19-20). Бог об’явив Себе в історії і в Своїх стосунках з Ізраелем та іншими народами, що оточували його.

Знайте, у що ви вірите

Такий вираз Старого Заповіту, як: “І пізнав Манасія, що Господь — Він Бог!” (2 Хр. 33:13), відображає визнання Бога через Його діяльність у справах людей і народів.

Боже об’явлення було дане людству не тільки через самі події, а й через слова пророків, які *тлумачили* ті події. “І було мені слово Господнє,” “Так сказав Господь,” — це вислови, що повторюються від початку до кінця Старого Заповіту (Єз. 6:1; 7:1; 12:1; Зах. 8:1; Вих. 4:22; 1 Сам. 2:27). Це називається ситуаціями об’явлення.

Найповнішим об’явленням Бога про Себе є Його об’явлення в особі Свого Сина — Ісуса Христа. Автор послання до Євреїв підсумовує його так: “Багато разів і багатьма способами в давнину промовляв Бог до батьків через пророків, а в останні ці дні промовляв Він до нас через Сина, що Його настановив за Наслідника всього, що Ним і віки Він створив” (Євр. 1:1-2).

Письмовий запис був потрібний

Що скажемо про людей, які не були присутні й не бачили Божого втручання в історію, у події пов’язані з втіленням Христа, не спостерігали Його життя, смерті і воскресіння? Для того, щоб досягнути *всіх* людей, необхідний був письмовий запис. Бог дав нам його в Біблії, через яку Він об’явив Себе.

Біблія складається з двох частин: Старий Заповіт становить 39 книг; Новий Заповіт — 27 книг. У єврейській Біблії книги Старого Заповіту діляться на три групи: Закон, Пророки і Писання.

У Септуагінті (переклад 70 перекладачів), тобто у єврейському перекладі Старого Заповіту на грецьку мову у III ст. (точніше 277 до Р.Х.), книги розміщено за ознакою тематичної подібності. Після П’ятикнижжя (тобто Закону або п’яти книг Мойсеевих) ідуть історичні книги. Після цього розміщено книги поетичні, приказки і, врешті-решт, книги пророчі. Такий порядок книг більшості християнських видань Біблії в наш час. Писання Старого Заповіту охоплює тисячу років.

27 книг Нового Заповіту діляться на чотири групи:

чотири Євангелії, Дії Апостолів, 21 послання і Об'явлення. Ці книги були написані упродовж одного століття. Найранішими документами були перші послання ап. Павла, які, мабуть, разом з посланням ап. Якова, були написані між 48 і 60 роками по Р.Х.; Євангелії та інші послання — між 60 і 100 роками по Р.Х.

Як же була написана Біблія? Два ясні твердження з Нового Заповіту відповідають на це запитання так: “Бо ви знаєте, що жодне пророцтво в Писанні від власного виявлення не залежить. Бо пророцтва ніколи не було з волі людської, а звіщали його святі Божі мужі, проваджені Духом Святим” (2 Петра 1:20-21). “Все Писання Богом надхнене, і корисне для навчання в праведності” (2 Тим. 3:16).

Дана за надхненням

Біблія виникла в розумі Бога, а не людини. Вона була дана людям за *надхненням*. Важливо зрозуміти цей термін, бо його біблійне значення відмінне від того, яке ми часто надаємо йому в щоденній мові. Біблія не надхнена так, як надхнені твори видатного письменника-романіста, чи музика композитора Баха. Надхнення у біблійному значенні означає, що Бог так наглядав за авторами Писання, що вони писали те, що Він бажав і що Він утримував їх від помилки. Слово “*надхнений*” (2 Тим. 3:16) фактично означає (Бог) “*видихнув*”. Надхнення має на увазі кінцеву мету — саме Писання — а також тих мужів, яких Бог вжив написати Писання.

Це зовсім не означає, що людські автори Писання були майже машинами, яким Бог диктував. Це також не означає, що вони були людськими друкарськими машинами, на яких Бог друкував. Навпаки, вся їхня особистість входила в їхнє писання. Наприклад, їхні індивідуальні манери вислову — очевидні. Їхнє походження також проглядається в тому, що вони писали. Хоч їхні людські розумові здібності діяли, ними управляв, вів їх незбагненим способом Святий Дух. Ось чому Біблія називається “*Божим Словом*” (Мр. 7:13 і Євр. 4:12).

Знайте, у що ви вірите

Цілком зрозуміло, деяка інформація у Біблії походить безпосередньо від Бога, бо інакше вона не була б відома людському розумові. Перший і другий розділи книги Буття є прикладом інформації, що була дана Мойсеєві надприродно. У інших випадках мужі записали події, свідками яких вони були самі. Наприклад, ап. Іван написав про своє наближення разом з ап. Петром до порожнього гробу першого великоднього ранку (Ів. 20:3-10). Деякі автори користувалися існуючими записами, як це зробив Лука, пишучи свою Євангелію (Лук. 1:1-4). У інших випадках, Бог вкладав слова в людські уста, які вони повинні були говорити, чи писати: “Слово, що було до Єремії від Господа, говорячи: “Так говорить Господь, Бог Ізраїлів, кажучи: Напиши собі всі ті слова, що тобі говорив Я, до книги” (Єр. 30:1-2).

Коли кажемо, що Писання надхнене, то це ще не означає, що всі вислови й ідеї згадані в Біблії, походять безпосередньо від Бога. Деякі записи включають слова лихих і безглуздох людей, навіть самого сатани. Такі частини не є об'явленням, ані словами Бога, однак вони записані в Писанні за Божим наміром і надхненням.

У книзі Йова, наприклад, подані слова Єгови, слова сатани, промови друзів Йова і самого Йова. Не всі вони однаково авторитетні, але надхнення гарантує, що все сказане кожним було точно записане.

Вражаючим фактом є той, що як би слова не були записані, все Писання розглядається його авторами як таке, що походить від Бога. Апостол Павло говорить про Писання, як про “Слова Божі” (Рим. 3:2). Найбільш багатозначним є те, що апостоли і Сам Господь цитували Старий Заповіт — не тільки як пораду особливого патріарха чи пророка, а як пораду Бога дану через авторів: “Ти устами Давида, Свого слуги, отця нашого, сказав Святим Духом” (Дії Ап. 4:24-25).

Інші уривки говорять про Бога, ніби Він був Писанням. Наприклад: “Бо Писання говорить фараонові: “Власне на те Я поставив тебе, щоб на тобі показати Свою силу, і щоб звістилось по всій землі Моє Ім'я” (Рим. 9:17; Вих.9:16). Веніямин Варфілд підкреслив, що випадки, де

говориться про Писання, ніби воно було Богом, і де говориться про Бога, ніби Він був Писанням, могли виникнути тільки від звичайного ототожнення тексту Писання з промовляючим Богом. Стало природно вживати терміни “Писання говорить” і “Бог говорить” як синоніми. Іншими словами, “Святе Письмо” і Божа мова були ідентичні.

Міра надхнення

Питання міри надхнення часто висувається і є вельми важливим нині. Часто говорять, як про “повне”, (чи необмежене), так і “дослівне” надхнення. Коли говорять “повне”, то це означає, що все Писання надхнене, а не лише деякі частини. Дехто заявляє, що лише ті частини Біблії надхнені (і, отже, безпомилкові), які стосуються духовних питань і спасіння. Ці люди відстоюють думку, що коли застосовувати надхнення (отже, непомильність, достовірність) до питань, які торкаються людської історії або фізичного світу науки, то це означає зустрічатися з нездоланими бар'єрами.

Деякі вчені вважають, що Біблія “містить” Боже Слово, а не “є” Божим Словом. Однак цей погляд ставить нас перед серйозною проблемою. Як ми можемо знати, які частини Біблії достовірні, а які недостовірні? Як ми можемо знати, які аспекти повністю стосуються спасіння, а які є “тільки” питанням історії? Часто спасіння і історія нерозврівно переплітаються. Наприклад, якщо Хрест і Воскресіння не історичні події, то яку вартість вони мають у спасінні?

Крім цього, якщо посилення Біблії на фізичний світ і на історію не є достовірні, то на якій основі ми можемо бути певні, що частини, які пов'язані із спасінням, є достовірні? Коли ми будемо вишукувати і вибирати частини Біблії, в які можемо вірити, то мусимо покладатися на особисте, а, отже, і суб'єктивне судження. У питаннях, пов'язаних з вічною долею, це надто хитка основа, щоб по ній можна було прямувати.

Існує три основи релігійного авторитету. Перша —

Знайте, у що ви вірите

традиція, чи авторитет церкви; її дотримуються римо-католики. Друга — людський розум; її прийняли ліберальні вільнодумні мислителі. Третя — Біблія, яку фундаментальні християни завжди визнавали як авторитетну. Визнати цю третю позицію не означає заперечувати традицію і людський резон, а підкорити їх, на випадок конфлікту, авторитетові Писання.

Євангельські віруючі не заперечують, що існують проблеми щодо узгодження деяких заяв Писання з історичними даними. Але сучасна археологія підтверджує Біблію, хіба що за кількома винятками. Ось тому логічно відкласти на деякий час висновки щодо сумнівних питань.

Термін “дослівне надхнення” вказує на те, що надхнення охоплює навіть самі слова Біблії, а не тільки думки. Ми вже знаємо, що Бог не “диктував” Писання механічно, а вів і наглядав за авторами у межах їх особистостей і походження. Цей провід не був перепорою для авторів вибрати ті слова, які вони бажали використати. Адже думки складаються зі слів, так само як мелодія складається з нот. Змініть ноти — і зміниться музика. Дослівне надхнення твердить, що Бог Своїм Духом гарантує вірогідність і надійність слів, які були написані, не позбавляючи авторів їхньої індивідуальності. Християнин, який високої думки про надхнення, буде щиро зацікавлений використовувати сучасні методи дослідження біблійного тексту, щоб визначити первісний текст.

Надхнення, про яке говорить Писання, стосується тільки *первісного тексту, створеного авторами*. Під час переписування вкралися деякі помилки, але їх мало і вони менш важливі, як це собі дехто уявляє.

Ми спостерегли, що Біблія — це Боже Слово. Вона не лише містить Боже слово, як багато хто вважає. Інші кажуть, що Біблія *стає* Божим Словом для людини, коли вона має “наявну зустріч” з Богом під час читання Писання, коли якийсь уривок робить сильне і незгладне враження на неї. Ті, хто дотримуються цього погляду, досить часто сильно реагують на “мертву” ортодоксаль-

ність, на визнання євангельських поглядів, які не супроводяться доказами, що віруючого змінила Божа сила.

Святий Дух освітлює

Писання мусить бути освітленим у серці індивіда Святим Духом ще перед тим, як воно стане для нього змістовним. До приходу Святого Духа в день П'ятидесятниці Отець і Син об'явили Божественну правду. Коли ап. Петро дав відповідь на кульмінаційне запитання нашого Господа: "А ви за кого Мене маєте?" — "Ти Христос, Син Бога Живого", — Ісус відповів, "Блаженний ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров тобі оце виявили, але *Мій Небесний Отець*" (Мт. 16:15-17, курсив додано). Коли Ісус розмовляв з двома учнями на дорозі до Еммаусу після Свого воскресіння, Він "вияснив їм з усього Писання, що про Нього було". Коли Він сидів із ними, "тоді очі відкрилися їм, — і пізнали Його" (Лк. 24:27, 31). "Тоді розум розкрив їм, щоб вони зрозуміли Писання" (24:45). Оповідуючи учням про Свій відхід, Він сказав, "А коли прийде Він, Той Дух Правди, Він вас попровадить до цілої правди" (Ів. 16:13).

Бог об'являє через Святого Духа те, що Він приготував тим, хто любить Його (1 Кор. 2:9-10). Освітлююча діяльність Божого Духа необхідна для того, щоб ми хоч щось довідалися про Бога. Що Святий Дух освітлює, це "меч Духа, яким є Слово Боже" (Еф. 6:17). Воно не стає Словом Божим, а є Словом Божим.

Телевізор, який стоїть в куті, хоч і не ввімкнутий, але є телевізором. Я не зможу одержувати зображень чи звуку доти, доки не ввімкну його, однак він залишається телевізором. Він не стає телевізором тоді, коли його вмикають.

Так само і Писання є Словом Божим, незалежно від того, чи хто відгукується на нього, чи не відгукується. Святий Дух мусить освітити Писання у серці людини перед тим, як воно стане змістовним, але Він освітлює Слово Боже, а не щось інше. Воно не стає чимось таким, чим воно не було раніше.

Знайте, у що ви вірите

віту цитованих у Новому Заповіті, слід розглядати як авторитетні.

Простежуючи канонічність окремої книги, тобто її визнання як однієї з надхненного писання, ми повинні мати на увазі три моменти: 1) Чи її згадували ранні отці у християнській літературі перших століть нашої ери? 2) Яке ставлення мали ці ранні автори до надхнення цієї книги? 3) Чи вони вважають її як частину канону, тобто список книг, визнаних надхненими?

Визначення канону було важливе у ранній Церкві тому, що висувалися претензії на багато творів, які були явно фальшиві і тому що еретики атакували законність справжнього Писання. Канон, яким ми його знаємо тепер, став незмінним тоді, коли Атанасій Великий (297-373 по Р.Х.), патріарх Олександрії, якого вважали за батька ортодоксальності, склав список книг Нового Заповіту у своєму 39-ому пасхальному посланні (367р. по Р.Х.).

Канон Нового Заповіту також було стверджено на церковному соборі в Картагені 397 по Р.Х. Собор вжив три критерії у визнанні канонічності. По-перше, чи книга була апостольського походження? Євангелії Марка і Луки, наприклад, були визнані тому, що вони були визнані творами близьких співучасників апостолів. По-друге, чи церкви користувалися нею і висловлювались схвально про неї? По-третє, чи та книга навчала здорову науку?

Ось на цій підставі ортодоксальна протестантська церква не визнає за канонічні 12 книг апокрифів (1-2 Макавеїв, 1-2 Ездри, Товита, Юдити, Мудрість Соломонова, Еклезіяста, Варуха, Пісня Трьох Юнаків у Розпаленій Печі, Оповідання про Сусанну, Оповідання про Даниїла, ідола Вела та змія-дракона і Молитва Манасії), які Римо-Католицька Церква визнає. Євреї ніколи не визнавали цих книг як частини свого Старого Заповіту.

Визнавати Біблію як Боже Слово сьогодні не модно. Дехто, навіть у віросповідній церкві, заперечує її достовірність. Взагалі, нападки бувають різні. Головною з них, мабуть, є твердження, що Біблія несумісна з наукою ХХ ст. Кажуть, що між науковими фактами і твердженнями

Біблії є багато суперечностей. Правда, є деякі проблеми. Але наступні міркування, звичайно, ліквідують те, що на перший погляд може видаватися зяючою безоднею.

Розуміння Біблії

По-перше, Біблія промовляє *феноменологічною* мовою, тобто вона зображає речі такими, якими вони здаються, а не у точних наукових термінах. Говорити, що сонце сходить на сході – то феноменологічне твердження. У вузькому значенні слова, сонце “не сходить”. Та навіть “Військово-Морський Альманах” (Naval Almanac) вживає термін “сходить”. Однак ми не звинувачуємо альманаха у помилці. Біблія була зрозуміла в усіх середовищах упродовж історії, бо вона зображає речі феноменологічно. Вона взагалі не претендує на роль підручника, але там, де порушує наукові питання, вона також не подає дезінформації.

По-друге, коли інформація Біблії неповна, то це не означає, що ця інформація неправильна. Наука завжди будує на попередній сумі знань. Просування по незавершених теоріях не означає, що теорії були неправильні.

По-третє, ми повинні остерігатися приписувати Біблії те, чого, при ближчому дослідженні, вона не говорить. Дуже важливо визначити, чи в даному випадку Біблія говорить переносно чи буквально.

По-четверте, ми також повинні дбайливо дослідити, чи є так звана суперечність між біблійним вченням і науковими фактами, чи просто між *тлумаченням* Писання і *тлумаченням* фактів. Розбіжність між тлумаченням і біблійною правдою часто є більше філософічною, ніж науковою.

По-п'яте, було б безглуздо “заморозити” пункти суперечности і припускати, що Біблія не має рації. Біблія не змінилася упродовж 2000 років, а наука, за загальним визнанням, є поїздом у русі. Коли б була спроба примирити Біблію із загальноприйнятими науковими поглядами століття тому, то це зробило б Писання заста-

Знайте, у що ви вірите

рілим сьогодні! Багато краще *визнати* так звану суперечність і чекати на розвиток додаткових доказів.

Між наукою і Писанням немає основних суперечностей, бо сучасна наука народилася і розвивалася, значною мірою, щирими християнами. Віруючи в особистого Бога як Творця, вони були переконані, що Всесвіт є у повному порядку, а тому доступний дослідженню. В своєму науковому дослідженні вони відчували, що наслідували ті думки, якими думав Бог. Між правдою біблійного об'явлення і правдою виявленою наукою не може бути кінцевої суперечності, бо вся правда від Бога і тому незмінна. Із усіх науковців, які будь-коли жили, 90% живуть сьогодні і багато з них є щирими християнами.

Пояснення проблем датування

В іншому наступі на Біблію ведеться суперечка, що Біблія історично ненадійна, що у ній є "внутрішні" протиріччя в паралельних розповідях тих самих подій. Деякі цифрові помилки можуть бути пов'язані з помилками в передачі тексту упродовж багатьох літ. Однак останні археологічні відкриття встановлюють, що система датування стародавніх народів пояснює багато цифрових проблем. Наприклад, коли один цар закінчував своє царювання, а інший починав царювати в тому ж самому календарному році, то їм *обом* давалося признання за царювання цілого того року. Також важливо пам'ятати, що біблійні автори часто користувалися круглими цифрами, які, хоч і не точні, але не є неправильними.

Припустімо, що ми не маємо повного пояснення усіх удаваних біблійних розбіжностей. Але було б ненауково, у світлі сучасних археологічних відкриттів, погодитися з поширеним припущенням, що Біблія не має рації доти, доки це не буде доведено наукою. Велика кількість розкопок від Єгипту до Вавилонії розповіли багато ясніше про життя й історію біблійних країн. Тисячі даних висічені на кам'яних таблицях, які були видобуті і згодом перекладені. Вони датуються від 3000 років до Р.Х. Елан Р. Міллард, старший викладач Ліверпульського універси-

тету, заявляє: “Всі ці винаходи збільшили наші знання про світ, у якому була написана Біблія. Таким чином, винаходи дали змогу цій звістці чіткіше виділитися. Коли їх тлумачити справедливо, то і Біблія, і археологія можуть тільки збагатити одна одну”.

Ми не “доводимо” Біблії археологією. Святий Дух підтверджує в наших серцях переконання, що Біблія — то Боже Слово. “Навіки, о Господи, слово Твоє в небесах пробуває” (Пс. 118(119):89).

Бог

“

е, що ми віримо про Бога, — сказав покійний А.В. Тозер, — є найважливішим і про нас самих”. Наша віра, або ж відсутність віри неминуче перетворюються в наші дії і відношення з іншими людьми.

Цікаво було б відтворити Йосипову віру в Бога з його реакцій до своїх зрадливих братів і свого несправедливого ув'язнення. Зверніть увагу на Мойсея, який через віру в Бога, “був непохитний, як той, хто Невидимого бачить” (Євр. 11:27). Він відмовився від царського палацу, замінивши його на пустелю, на Божий народ. У посланні до Євреїв, в 11-му розділі, багатозначною ознакою віри наголошується те, що люди *чинили*, а не те, що вони *говорили* чи визнавали.

Слово “Бог” — найбільш поширений термін в нашій мові. Однак він неясний і неокреслений в більшості людей. Дехто, наприклад Ейнштейн, думали про Бога як про “чисто математичний розум”. Інші вважають Його за невиразну надлюдину чи силу. Ще інші бачать Його як кулю вогню з якою ми, мов іскри вогню, врешті-решт, знову з'єднаємося. Дехто думає про Нього як про сентиментального дідуся неба, а інші вважають Його за великого небесного полісмена.

Зростаюче безбожжя змушує декого спонукувати нас погодитися просто вживати слово “Бог”, не пробуючи навіть окреслити його, щоб не породжувати дальші поділення. Однак, само собою зрозуміло, що якщо Бог Є, Його існування і особливості не залежать від того, що хтось думає про Нього. Уявлення про Бога, як про кам’яного ідола чи як про загадкову ідею, *не робить Його ні тим, ні іншим*. Коли я цікавлюся *реальністю*, я повинен знати особливості Бога. Цього я не можу знати, хіба що Він об’явить Себе сам. Автор послання до Євреїв підсумував, як Бог це вчинив: “Багато разів і багатьма способами в давнину промовляв був Бог до батьків через пророків, а в останні ці дні промовляв Він до нас через Сина” (Євр. 1:1-2).

Оскільки Бог промовляв і об’явив Себе, нам нема потреби зображати Бога в уяві. Наше особисте поняття Бога, коли ми, наприклад, молимося, — *нічого не варте*, хіба що воно збігається з Його об’явленням Самого Себе.

“Природні” атрибути Бога

Терміни, що зображають Божу природу, — любов, святість, суверенність тощо, — відомі як атрибути. Вони діляться на “природні” і “моральні” атрибути. Обміркуймо перше Божі “природні” атрибути, так як Він Сам їх об’явив у Писанні.

По-перше, Бог є окремий від Свого творива. Він *незрівнянно* вищий від Свого творіння — неба й землі. Він не є невідомим законом природи, яким дав початок, бо незалежний від них, є над ними. Він може їх не визнавати з власної волі, хоч, звичайно, Він їм не перешкоджає. Він піднесений і вічний, Творець світу, Володар і Суддя.

Але Бог іманентний і також трансцендентний. Це означає, що Його присутність і сила проникають все Його твориво. Він не стоїть осторонь від світу, як простий спостерігач того, що Він створив.

Пророк говорив про Божу трансцендентність, коли писав про “Високого і Піднесеного, вічно живого, чие ім’я святе [відокремлене]”, і про Його іманентність, коли

Знайте, у що ви вірите

говорив, що Він живе “із зламаним та з упокореним духом” (Іс. 57:15).

Але Бог не є аж таким уже трансцендентним, щоб Він пустив Всесвіт в рух і залишив його, як деїсти вірять. Ані також Він не такий іманентний, що Його не можна відрізнити від Всесвіту. Пантеїзм вважає, що Бог є все, а все є Бог. Але це означало б, що ви і я були б частиною Бога, що в кінцевому підсумку означає, що Бог грішить, коли ми грішимо. Коли все є Бог, а все інше, виходить, є ілюзією, як дехто вважає, то хто чи що має ці ілюзії? Чи ж Бог має ілюзії?

Той, хто бачить Бога в природі, необов'язково є пантеїстом. Сама Біблія розповідає нам, що Всесвіт, який Бог створив, говорить нам про Його вічну силу (*всемогутність*) і Божественність (Рим. 1:19-20). Скелясті гори, Ніагарський водоспад, небесні зорі, широта океану — все нагадує нам, що Бог його створив і повновладно володіє ним.

Пророк спостеріг: “О Господи, Боже! Ти небо та землю створив Своєю потужною силою та Своїм витягненим раменом, — нічого для Тебе нема неможливого” (Єр. 32:17). Ангол Гавриїл, повідомивши Марію про її привілей народити Сина Божого, запевнив її: “Бо для Бога нема неможливої жодної речі!” (Лк. 1:37).

Всемогутність Бога обмежується Його моральним характером. Наприклад, хоч “для Бога нема неможливої жодної речі”, Бог не може говорити неправди (Євр. 6:18). Його всемогутність торкається властивих можливостей, а не властивих неможливостей. Хтось запитав: “Чи Богові можливо зробити щось таке тяжке, чого Він не зможе підняти? Якщо ні, як же ми можемо говорити, що Він всемогутній?” Нісенітниця залишається нісенітницею, як сказав К.С. Луїс (британський автор понад 30-ти літературних і проповідницьких творів — Л.К), чи ми говоримо про щось інше, чи про Бога.

Божа вічність

Бог *вічний*, тобто Він не мав початку і не матиме

кінця. Він “повіки живущий” (Іс. 57:15). “Покрова твоя — Бог Предвічний” (Пов. Зак. 33:27). Від віку й до віку — Він Бог (Пс. 89(90):2). Відповідь на запитання: “Хто створив Бога?”, є, “Ніхто і ніщо, бо Він цілком самоіснуючий”. Не було такого часу, коли Він не існував.

Бог *безмежний*. Під цим ми маємо на увазі, що Він ні не обмежений Всесвітом, ні прикутий до нього. Він цілком незалежний від обмежених (вимірних) речей і істот. Були часи, коли Бог обмежив Себе — коли Він з’являвся старо-заповітним віруючим у вигляді ангола або людини (Бут. 18:1), коли Він втілювався в особу Ісуса Христа. Він зобов’язав Себе таким обмеженням для того, щоб поблагословити Своє творіння, а не тому, що був змушений це зробити.

Хтось звернув увагу на те, що наш розум не може адекватно збагнути *необмеженої* кількості будь-чого — часу, сили, картоплі. Таке поняття бентежить і розстроює нас. Однак ми *можемо* уявити істоту — Бога — як необмеженого в тому сенсі, що Він не має обмежень. Божа необмежена святість не означає, що Він має безмежну *кількість* святости, бо святости не можна зміряти таким способом. Вірніше, це означає, що Його святість не має ні обмежень, ні поразок. Це саме можна сказати про кожен Його атрибут.

Божа необмеженість також є питанням “безмежної діяльності”, тобто Його сила (всемогутність) діє в усьому, будь-де і керує усім, що існує.

Бог *незмінний*. “В Нього нема переміни чи тіні відміни” (Як. 1:17). Важливо не думати про Бога як про людську особистість, яка звичайно мінлива і нестійка. Божа ж любов стійка і постійна й не підлягає змінам і течіям людської любови. Його гнів має стале ставлення до гріха, не як наші припливи гніву, коли щось дратує нас.

Коли людина іде на схід проти сильного вітру, а тоді повернеться і буде іти на захід, скаже, “Вітер перше дув в лице, а *тепер* у спину”. Але вітер не змінив свого напрямку. Людина змінила свій *напрямок* і ця зміна привела її до нових взаємин з вітром. Бог ніколи не змінюється. Коли ж Він

Знайте, у що ви вірите

здається іншим, це ми змінилися і в цей спосіб вступили в інші взаємини з Ним.

Коли Бог “касться”

Біблія говорить, що Бог “касться” (мінєє Свою думку). Цей термін зображає те, що нам лише здається, що воно трапилось. Наприклад, Бог погрозив знищити давнє місто Нїневїю. Але коли Йона проповідував там, люди звернулися до Бога за прощенням. Він розкався у Своїм плані знищити місто (Йона 3:10). Фактично, нїневітяни відвернулися від свого ворохобництва, покалися й таким чином, уникнули Божого гнїву, одержали милість і прощення.

Бог одночасно всюдиприсутній. Він одночасно присутній в Чикаго, Калькуті, Каїрі та Каракасі.

Бог всезнаючий, тобто включно з нашими думками. “Ти знаєш сидіння моє та вставання моє, думку мою розумієш здалека” (Пс. 138(139):2), — писав Давид про Бога. А ап. Іван писав про нашого Господа: “І потреби не мав, щоб хто свідчив Йому про людину, що в людині було” (Ів. 2:25). Крім того, Бог говорить, “Я, що звіщаю кінець від початку” (Іс. 46:10). Його ніщо не застає зненацька.

Ісус сказав: “Бог є дух, і ті, що Йому вклоняються, повинні в дусі та в правді вклонятися” (Ів. 4:24). Бог немає фізичного тіла. Коли ми говоримо про “руку Бога” чи “ніздрі Бога”, ми вживаємо *антропоморфізм* — людські вислови, щоб зобразити Бога, хоч ми знаємо, що вони не є буквально правдиві.

Ми залишили наостанок розглянути найважливіший “природній” атрибут Бога. Бог — всемогутній, премудрий, необмежений, вічний, незмінний, але ми не повинні думати про Нього, як про безособову силу поза Всесвітом. Бог — Особа. Він має елементи особистості — інтелект, почуття і волю. Він Сам Себе визначає, так як з нашими обмеженнями, ми також визначаємо себе. Він діє за власним планом і волею.

Нам усе це відомо про Бога, бо Він створив людину за своїм образом і Своєю подобою (Бут. 1:26). Так як ми

люди, Бог не може бути чимсь меншим, ніж людина. Створене не може бути вищого порядку, ніж його Творець.

Тому що Бог Особа, ми знаємо, що Його суверенна воля не споріднена з сліпою долею ("Кісмет") ісламського Аллаха, а радше з люблячою метою небесного Отця, Якому Його діти дорогі. А тому що Бог Особа і ми особи, зв'язок між Ним і нами можливий.

"Моральні" атрибути Бога

Інші атрибути Бога — "моральні". Не досить лише знати, що Бог існує. Надзвичайно важливо знати Його моральний характер. Припустімо, що ми лише віримо в існування Бога, але думаємо про Нього як про Адольфа Гітлера. Що це за жахлива правда була б для роздумування і що за огидне існування ми мали б!

Святість, мабуть, найбільш охоплюючий з усіх Божих атрибутів. "Це термін для моральної висоти Бога і Його свободи від усякого обмеження у Його моральній досконалості. 'Твої очі занадто пречисті, щоб міг Ти дивитись на зло' (Ав. 1:13)" В цьому піднесеному значенні тільки Бог святий. Тому Він є стандартом етичної чистоти, яким Його твориво мусить міряти себе.

"Тому що святість містить в собі відмінний (характерний) атрибут Божества, його можна визначити, що він перевершує все, чим є Бог. Як і промені сонця, поєднуючи всі кольори спектра, сходяться у сіянні сонця і переходять у світло, — так у Своїм самовиявленні всі атрибути Бога згромаджуються і переходять у святість. З цієї причини, святість називають "атрибутом атрибутів" — те, що дає єдність усім атрибутам Бога. Уявляти Божу істоту і характер як лише колекцію абстрактної досконалості, означає позбавити Бога всієї реальності". Святість — це загальна сума всіх досконалостей Бога Біблії.

Всі атрибути Бога є в повній гармонії і не протидіють один одному. Божа любов і милосердя не протиставляються і не виконуються за рахунок Його справедливості і святості. Інколи несправедливо говориться, що Бог

Знайте, у що ви вірите

Старого Заповіту – то Бог гніву, і люті, а Новий Заповіт зображає Бога у Христі як любов і ніжність. Іноді робиться припущення, що це два відмінні Боги. Це, звичайно, цілком неправильно. Бог Старого Заповіту, Який неодноразово змилювався над ізраїльтянами, коли вони каюлися, є той самий Бог, Який плакав над Єрусалимом, бо Його народ убивав пророків і не навертався до Господа. Ісус, Який часто говорив про пекло і вічну кару, — це той самий Бог, Який навів кару на Єрусалим 586 року до Р.Х., і на поганського царя Валтасара кількома роками пізніше.

Наш Трисдинний Бог

В центрі християнського погляду на Бога є ідея *Святої Трійці*. Замість бути “надмірним багажем” (як покійний єпископ єпископальної церкви Джеймз А. Піке називав це), ця правда є центральною для розуміння біблійного об’явлення і християнської Євангелії. Відхилення від доктрини Трійці було і є головними початками єресі у християнській Церкві.

Термін “*Трійця*” не трапляється в Біблії. Але це ще не означає, що ця ідея є пізнішим розвитком чи наслідком філософської спекуляції, ніж божественним об’явленням.

Трійця — важке поняття, не повністю сприйнятливим людському тлумаченню, бо воно охоплює категорії, яких наші обмежені розумові здібності не в силі збагнути. Будь-хто, хто намагався пояснити Трійцю невіруючому, погодиться, що навряд чи це може бути людською вигадкою. Це вчення, яке Сам Бог об’явив нам.

Доктрина про Трійцю навчає, що “Бог один в Його основній істоті, але ‘божественна сутність’ існує в трьох видах чи виглядах, кожен утворюючи Особу, проте в такий спосіб, що божественна сутність є повністю в кожній Особі”. Бог — одна Істота, але існує в трьох Особах.

Перша провідна нитка в Старому Заповіті щодо Трійці з’являється в розповіді Створення. Бог (Елогім) творив за допомогою Слова і Духа (Буття 1:1-3). Ці без-

смертні слова були прочитані командиром Франком Борманом у космічному кораблі "Аполлон 8", коли космічний корабель літав навколо місяця: "На початку Бог створив небо та землю. А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води. І сказав Бог: "Хай станеться світло!" І сталося світло".

Р.А. Фінлайсон заявляє: "Ось тут ми знайомимося... із Словом, як особовою творчою силою, і з Духом, як з подателем життя і порядку всього створеного. Досі об'явлено потрійний центр діяльності. Бог, як Творець, продумав план створення Всесвіту, висловивши Свою думку в Слові, і вчинив Свого Духа його оживляючим принципом".

Дехто вважає, що коли Бог (Елогім) сказав: "Створімо людину за образом Нашим" (Бут. 1:26), то вжиту множинну форму (Елогім, створімо, Нашим) треба розуміти як об'явлення Богом Трійці людині, але людська свідомість внаслідок падіння загубила цю правду.

Інші ознаки Трійці знаходимо в книгах: Бут. 48:15-16; Вих. 31:3; Числ. 11:25; Суд. 3:10; Пр. 8:22-31 (тут Слово уособлено як Мудрість); Іс. 11:2; 42:1; 61:1. В цих відси- лачах Дух, безсумнівно, є джерелом благословення, могутності, сили.

Однак, Біблія наголошує від початку до кінця, що Бог *один*. "Слухай, Ізраїлю: Господь, Бог наш — Господь один!" (Пов. Зак. 6:4). Ця правда була гострою протилеж- ністю дуже поширеному політеїзмові (багатобожжю), який оточував націю Ізраїля за біблійних часів. Ми не повинні дозволити біблійній правді про Святу Трійцю позбавити нас не менше важливого навчання що є тільки *один* Бог.

Не тільки цікавим, а й важливим у Новому Заповіті є те, що там, де відмінність осіб Божества ясніша, Господь навчав своїх учнів хрестити в *ім'я* (однина) Отця, Сина і Святого Духа (Мт. 28:19).

Іван Хреститель говорив про прийдешнє хрещення Святим Духом, що його водне хрещення було симво- лічним. Коли Іван хрестив Ісуса, то бачив "небо розкрите,

Знайте, у що ви вірите

і Духа, як голуба, що сховався на Нього. І голос із неба почувся: “Це Син Мій улюблений, що Я вподобав Його!” (Мр. 1:10-11). Це було ясне виявлення Трійці, де говориться про всі три Особи Божества.

Раніше, під час народження Ісуса, всі три Особи Божества також згадуються. Ангол сказав Марії, що її дитя буде *Сином Божим*, зачатим від *Святого Духа* (Лк. 1:35).

Ісус ясно говорив про Отця й Духа як про відмінних від Нього самого (Ів. 14-16).

Саме спасіння зображає працю Триєдиного Бога. Отець послав Сина завершити працю відкуплення. Син послав Святого Духа переконати і застосувати до людей те, що довершив Христос.

Апостольське благословення: “Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога Отця, і причастя Святого Духа нехай буде зо всіма вами” (2 Кор. 13:13), — це ще один приклад апостольського вчення про Святу Трійцю.

Кожна особа Святої Трійці є повністю Богом. Апостол Павло писав про “Бога, Отця нашого” (Рим. 1:7), і говорив про Христа, як про “Свого улюбленого Сина... Він є образ невидимого Бога” (Кол. 1:13, 15) і про “Спасителя, нашого Бога” (Тит. 3:4).

Божество Святого Духа також ясне. Апостол Петро сказав Ананії, що, говорячи неправду Святому Духові, він “не людям неправду сказав, але Богові” (Дії Ап. 5:3-4).

Семантична проблема

Частиною проблеми розуміння Святої Трійці є недостатність людських слів висловити Божественну реальність. Наприклад, ми говоримо про “Осіб” у Божестві. Ми користуємося цим терміном, бо він зображає істоту, яка має інтелект, почуття й волю. Ми здатні це зрозуміти. Але ми повинні бути обережні, застосовуючи ці терміни відносно Бога. Фінлайсон коментує: “У більшості випадків доктрина стверджує, що Бог один в Його істотному бутті, але в тому бутті є три Особи; однак, це не творить

окремих і відмінних індивідів. Вони є три види в яких існує божественна сутність. Проте слово "Особа" є недосконалий вислів правди, бо цей термін вказує на окремого раціонального (розумного) і морального індивіда. Але в бутті Бога немає трьох *індивідів*, лише *трьохособові самовідмінності* в одній божественній сутності.

Крім того, особистість у людині говорить про незалежність волі, дії, почуття, тобто рис, характерних для поведінки окремого індивіда. Проте так не можна думати стосовно Святої Трійці: кожна особа самосвідома і самокеруюча, але ніколи не діє незалежно чи протилежно двох інших. Коли говоримо, що Бог є Єдність, то маємо на увазі, що хоч Він є в Собі потрійним центром життя, Його життя не розділене на троє. Він один в сутності, особистості й волі. Коли говоримо, що Бог – це Трійця в Єдності, то маємо на увазі, що в єдності є відмінність, а відмінність виявляє себе в Особах з певними характерними рисами і діями".

Так як слово "особа" не є точне, коли його застосувати до Божества, то те ж саме є зі словом "субстанція". У ранній Церкві говорилося про Святу Трійцю як про "три Особи в одній Субстанції". Але тут, за твердженням Т.К. Гаммонда, "субстанція, звичайно, нематеріальна. Ми не повинні думати про неї як про звичайну духовну 'річ' чи 'матеріал', з якого вироблені всі три Істоти однакової Божественної природи (як ми говоримо про срібло, як про субстанцію з якої виробляють монети). Божественна сутність не ділиться на троє, вона повністю присутня в кожній Особі. Таким чином, 'Субстанція' стосується однієї Істоти, яка є Богом, ніж природи чи буття того Бога".

Важливо також зрозуміти взаємовідносини Осіб Святої Трійці. Говориться, що Син і Святий Дух "підлегли" Отцеві, але це не означає, що вони нижчі. Їхня підлеглість називається справою взаємовідносин, а не природи.

Фінлайсон пише: "Отець, як джерело Божества — перший". "Він, так би мовити, дає початок. Син, народжений від Отця — другий. Про Нього говориться, що Він об'являє. Святий Дух, Який від вічності походить від Отця і Сина — третій. Він виконує... Отже, ми можемо

Знайте, у що ви вірите

сказати, що Творення йде від Отця — через Сина — Святим Духом”.

Говориться, що Дух Божий походить як від Сина, так і від Отця. Отець породив Сина і від Нього походить Святий Дух.

Дві головні ересі

Колись допустили два головних викривлення Святої Трійці, які існують і тепер. Одна з них — це спроба відійти від будь-якого припущення про три окремі і відмінні Особи в Божестві. Ця ересь виникнула у III ст. по Р.Х. від Савелія, який заявляє, Отець, Син і Святий Дух є лише різними виявами Бога, які Він бере на Себе тимчасово, щоб досягнути власної мети. Савелій говорить, що інколи Бог з'являється як Отець, інколи як Син, а іноді як Святий Дух.

Інше спотворення пішло від Арія, з м. Олександрії в Єгипті. На Нікейському соборі 325 року аріянство було визнане ерессю і остаточно засуджене Церквою у 381 році. Хоч Арій підкреслював єдність Бога, він так наголошував на Особах Святої Трійці, що, врешті-решт, поділив субстанцію (суть) Божества. За Гаммондом, “в результаті він заявляв, що Син і Святий Дух — то нижчі, підрядні Істоти, яким Отець дав буття, щоб вони діяли як Його представники у Його стосунках зі світом і людьми. В дійсності Арій представив Господа (і Святого Духа) нижчими рівня Божества”. Арій визнавав Христове Божество в другорядному значенні, заперечуючи Його вічне Синівство. Він визнавав, що Христос існував перед створенням світу, але відкидав, що Він вічно співіснував з Отцем. Учні Арія, навчаючи, що Святий Дух одержав буття від Сина, цим самим знизили Його до меншого Божества.

У більш новітніх часах деякі рухи (такі як унітаріяство, раселізм (тобто т.зв. свідки Єгови), мормонізм приписують нашому Господу і Святому Духові природу і становище нижче дійсного Божества. Гаммонд коментує, що “це один з найважливіших районів бою в історії Церкви, і жоден дійсний християнин не повинен ані на

хвилину погоджуватися з будь-яким іншим трактуванням Ісуса, окрім того, яке приписує Йому повне Божество, рівне й вічне з Отцем”.

Для того, щоб наше знання про Бога було правильним, важливо також знати про Його провидіння і волю. Він — не лише Творець Всесвіту, а й Годувальник у фізичному значенні, моральний Правитель розумної істоти, яку Він створив. Охоплення Божого провидіння і суверенності — завершене і всебічно охоплююче. “Все, чого хоче Господь, Він чинить на небі й на землі, на морях, по всяких глибинах!” (Пс. 134(135):6). Ця правда повторена і в Новому Заповіті. Начальники зібралися “учинити оте, що рука Твоя й воля Твоя наперед встановили були, щоб збулося” (Дії Ап. 4:28). Бог є Той, в кому “все стоїть”* (Кол. 1:17). Він Той, “Хто все чинить за радою волі Своєї” (Еф. 1:11).

Божі постанови

Про Боже керування Всесвітом часто говориться з точки зору Його постанов. Хтось визначив постанови Бога як “вічний план, яким Він запевняє, що всі події Всесвіту — минулі, сучасні і майбутні — здійснюються”. Нашому обмеженому розумові здається, що є велика кількість подій, але для Бога час не існує, а все відбувається в одну вічну мить. Ось чому ми говоримо, що Бог знає про кінець уже на самому початку.

Іноді робиться різниця між абсолютними *постановами* Бога, які визначають, що повинно відбуватися, і Його *намірами* для людей. Він об’являє їм їхні обов’язки. Божі постанови завжди здійснюються, але люди часто ігнорують їх і не коряться Божим намірам, які Він призначив для них.

Іноді проводиться різниця між *визначальною* і *дозволеною* волею Бога. *Визначальна* воля — це те, що Він здійснює. А *дозволена* воля — те, що Він дозволяє, аби воно трапилося. Бог *дозволив, не наказав*, щоб гріх ввійшов у світ. Та чи активно (за постановою), чи пасивно (за дозволом) Бог є Володарем над усім, що діється. Він

* (Примітка. “і все існує в ньому”. Переклад отця Івана Хоменка - Л.К.)

Знайте, у що ви вірите

вільний. Він не є під жодним впливом чи владою будь-чого чи будь-кого, окрім Себе. "Хто Господнього Духа збагнув, і де та людина, що ради своєї подавала Йому?" (Іс. 40:13). Він *Володар*, Він має владу здійснити Свої наміри.

Свобідна воля

Питання Божої суверенності і її відношення до людської волі турбує багатьох людей. Коли Бог керує усім, як може людина бути вільною і морально відповідальною за свої вчинки? Коли Бог знає наперед, що людина буде робити, то який же вибір має тоді людина у цьому питанні? З цим питанням пов'язані деякі глибокі і не зовсім ясні аспекти. Отже, буде корисно мати дещо на увазі:

По-перше, людська воля є завжди відносно малою частиною будь-яких обставин. Людина не розпоряджається тим, де вона народилася, в якій родині, з якими здібностями чи неспроможностями, з перевагами, чи недостатками. Вона підлягає багатьом впливам, які є поза її контролем. Вона має свободу, але у певних визначених межах. Франсіс Шаффер звертає увагу на те, що коли хтось кине комусь м'яча, та особа може або зловити його, або дозволити йому впасти. За винятком, хіба, якоїсь фізичної вади, вона не аж так обмежена, щоб не мати сили приймати рішення і робити вибір.

По-друге, Боже передбачення (якого не треба сплутувати з вибранням чи призначенням) само собою не є *причиною* того, що відбувається. Наприклад, Бог знав наперед, що Димас залишить ап. Павла заради любови світу, але Боже передбачення *не схилило* Димаса повернутися, а навіть і *не змусило* його до цього. Димас діяв вільно. Він зробив власний вибір без примусу.

Бог передбачив, що Савл прийме Христа і стане апостолом Павлом. Але на дорозі до Дамаску Савл виявив свою волю і відгукнувся на виклик Господа. Бог знає рішення наперед, що ви будете робити, куди будете йти, але це передбачення аж ніяк не перешкоджає вам вільно діяти.

Дж.І. Пакер називає цю трудність — примирення божественної суверенності і людської волі — *антиномією*, тобто очевидною суперечністю між висновками, які видаються однаково логічними, поміркованими і потрібними. Він говорить: “Антиномія виникає тоді, коли два принципи стоять поруч, здаючись суперечливими. Існують переконливі підстави вірити їм обом: кожен з них опирається на ясний, вагомий доказ, але для вас загадковим є те, як вони погоджуються один з одним. Ви розумієте, що кожен повинен бути правильний сам по собі, але ви не розумієте, як вони можуть бути правильні спільно...”

Сучасна фізика стоїть перед антиномією у вивченні природи світла. Існують переконливі підстави щоб довести, що світло складається з хвиль. Також є переконливі підстави довести, що воно складається з частинок. Хоч незрозуміло є, як же може світло бути хвилями і частинками, але на це є підстави, і таким чином не можна виключити жодного погляду на користь іншого. Однак, жодного з них не можна зменшити до другого, або пояснити з точки зору іншого. Обох поглядів, які видаються несумісними, треба дотримуватися, і обох треба вважати правильними. Безсумнівно, така необхідність чинить скандал у нашому акуратному розумі, але на це нема ради, якщо бажаємо бути узгіднені з фактами”.

Ми можемо утішатися, що Божественна суверенність здійснюється особистим, вселюблячим, всезнаючим Богом. Проте Його суверенність в жодний спосіб не зменшує нашої свободи: нашим привілеєм і відповідальністю є знати і чинити Його волю.

Ісус Христос

р В.Г. Гріфіт Томас написав книгу під заголовком *“Християнство — це Христос”*. В цьому заголовку міститься суть і унікальність християнства.

Будда не є обов'язковий для навчання буддизму, а Магомет — для ісламу. Але все, що дотичне до християнства, визначається особою і активністю Ісуса Христа. Християнство зобов'язане своїм життям і характером у кожній деталі Христові. Його вчення — це вчення про Нього. Він був початком і буде здійсненням його надій. Він є джерелом його ідей, які виникли з того, що Він говорив і робив. Міць Христової Церкви — це міць Його всемогутнього Духа.

Але хто ця Людина, Ісус Христос? Він Сам вчинив Свою ідентичність центральним питанням Свого служіння. Він запитав: *“А ви за кого Мене маєте?”* (Мт. 16:15). Помилитися у відповіді на це запитання — фатально, як історія Церкви й довела.

По—перше, ми повинні зрозуміти, що Ісус Христос був повноцінний Бог. Він виразно названий Богом у різних уривках Писання. Ось кілька прикладів: *“Слово було Бог”* (Ів. 1:1. А що Слово — це Христос, підтверджено в в. 14); *“...і чекали Бога й Спаса нашого Христа*

Ісуса” (Тита 2:13); “бути в правдивому Сині Його, Ісусі Христі. Він — Бог правдивий і вічне життя!” (1 Ів. 5:20).

Христос заявляв, що Він Божество

Христос виразно заявляв перед своїми слухачами, що Він Божество. При нагоді Він сказав: “Я й Отець — Ми одно!” (Ів. 10:30). Релігійні провідники вважали Його претензію на Божество за блюзнірство, що й привело Його до розп'яття: “Відказали юдеї Йому: “Ми маємо Закон, а за Законом Він мусить умерти, — бо за Божого Сина Себе видавав!” (Ів. 19:7). Первосвященик категорично запитав Христа: “Заприсягаю Тебе..., щоб нам Ти сказав, — чи Христос Ти, Син Божий?” а Ісус відповів: “Ти сказав” (Мт. 26:63-64). Це була ясна ствержувальна відповідь і первосвященик сказав, що нема потреби у додаткових свідках, бо вони чули Його “богохульство” своїми власними вухами. Він “Бога Отцем Своїм звав, тим роблячись Богові рівним” (Ів. 5:18).

Ісус Христос заявив про Свої Божественні права і авторитет. Він говорив, що має владу прощати гріхи (Мр. 2:10) і що Він прийде на небесних хмарах й сидітиме праворуч Сили Божої (Мр. 14:62), натякаючи на Своє право судити людей: “Бо Отець і не судить нікого, а увесь суд віддав Синові” (Ів. 5:22). Ісус кілька разів твердив, що Він мав владу і силу воскрешати мертвих (Ів. 6:39-40, 54; 10:17-18).

Ісус володів атрибутами, які належали тільки Богові. Він заявляв на всемогутність і всю силу (Мт. 28:18), а під час Свого життя виявив цю силу над природою, втихомирюючи бурю на морі (Мр. 4:39) і перетворюючи воду на вино (Ів. 2:7-11); над фізичною недугою (Мр. 3:10); над духовним світом демонів (Лк. 4:35); і над смертю, воскрешаючи Лазаря з гробу (Ів. 11:43-44). Він також має силу над всім небесним військом (Еф. 1:20-22).

Він — всезнаючий. Він знав, як тільки Бог міг знати, що було на думці в людей ще перед тим, як вони говорили (Мр. 2:8; Ів. 2:25). Він одночасно всюдиприсутній і обіцяв бути зі Своїми учнями аж до кінця віку (Мт. 28:20).

Знайте, у що ви вірите

Христос-Творець

Він Творець (Ів. 1:3), Годувальник (Євр. 1:3) Всесвіту. Можливо, найбільше всеохоплююче твердження про Божество Христа є, що “в Ньому тілесно живе повнота Божества” (Кол. 2:9).

Христос приймав поклоніння людей, що належить тільки Богові. Він скоріше наказував, аніж докоряв невір-уючому Хомі, який упав до Ісусових ніг і в страсі вигукнув: “Господь мій і Бог мій!” (Ів. 20:28). Це той самий Ісус, Який поставився з презирством до пропозиції сатани поклонитися йому, відповідаючи: “Господеві Богові своєму вклоняйся, і служи Одному Йому!” (Мт. 4:10; Пов. Зак. 6:13).

Треба мати на увазі ще один вимір Христового Божества — Його передіснування. Він *не став* Сином Божим ні в час народження, ні на протязі Свого земного життя. Він *був* і є вічним Сином, співіснуючий і співвічний з Отцем. Апостол Іван сказав: “Споконвіку було Слово”, і “Усе через Нього постало, і ніщо, що постало, не постало без Нього” (Ів. 1:1, 3). Ісус ствердив Своє передіснування, коли євреї піддавали сумніву Його вік. “Ти й п’ятидесяти років не маєш”, сказали вони Йому. Ісус їм відповів: “Поправді, поправді кажу вам: Перш, ніж був Авраам, — Я є” (Ів. 8:57-58).

Божественність Христа вплетена в основу всього того, що Він говорив і навчав. Це стверджене тим, що інші ясно розуміли, що Він говорив. Те, що Він робив, було переконливим доказом, що Його слова не були вмілим обманом чи балаканиною божевільної людини.

Христос – правдива людина

Ісус був не тільки правдивим Богом, Він також був правдивою людиною. Це важливий аспект особи Христа. Коли б Він не був правдивою людиною, Він не міг би репрезентувати нас на хресті і не міг би бути Первосвящеником, Який потішає і зміцнює нас. Але Він *знав* нашого досвіду (Євр. 2:16-18) і повністю може розуміти й співчувати нам.

Ісус Христос

Хоч Його зачаття було надприродне, Його народження було, як народження звичайної дитини від матері (Мт. 1:18). Про Нього написано, що Він народиться від насіння жінки (Бут. 3:15) і насіння Авраама (Євр. 2:16). В цей спосіб, у народженні діви: “Слово сталося тілом” (Ів. 1:14).

Ісус, як нормальна дитина, ріс фізично й розумово. “А дитина росла та зміцнялася духом, набираючись мудрости. І благодать Божа на ній пробувала” (Лк. 2:40).

Ісус говорив про Себе як про чоловіка: “А тепер ось ви хочете вбити Мене, Чоловіка, що вам говорив про правду” (Ів. 8:40). Інші теж визнавали Його за людину (Дії Ап. 2:22). Він мав тіло, душу і духа, поділяв наші фізичні й емоціональні переживання.

Ісус бажав їсти (Мт. 4:2) і пити (Ів. 19:28). У Нього боліли ноги, Він втомлювався від подорожування (Ів. 4:6). Йому треба було спати і підкріплятися харчами (Мт. 8:24). Він зазнавав і висловлював любов і милосердя (Мт. 9:36). Він гнівався на тих, хто опоганював дім Його Отця (Мт. 21:13), хто свідомо відкидав Божу правду (Мр. 3:5). Він плакав при гробі дорогого приятеля (Ів. 11:35) і, стоячи перед хресними стражданнями, Його душа була у тривозі (Ів. 12:27).

Людський Син

У Євангеліях, Ісус назвав Себе Людським Сином 80 разів. Хоч Він претендував на атрибути Бога, але одночасно Він стверджував Своє ототожнення з нами, людськими синами. Його людська природа була унікальна тому, що була *повна*. Згідно з А.Г. Стронгом, наш Господь як людина був “вільний як від успадкованої порочности, так і від дійсного гріха, як це видно з того, що Він ніколи не приносив жертви, ніколи не молився за власне прощення, навчаючи, що всім, окрім Нього, було потрібне нове народження, даючи виклик усім докорити Йому хоча б за один гріх”.

Людська природа Христа була такою реальною і дійсною, як і Його Божественність. Їх обох треба збері-

Знайте, у що ви вірите

гати і жодного не можна наголошувати за рахунок іншого.

Здебільшого людина чи здебільшого Бог?

Стислий огляд історії Церкви пояснить, як легко підкреслювати один аспект Христової природи над іншими. Деякі з цих тенденцій залишилися з нами до сьогодні, тому ми повинні остерігатися їх. Єресі змусили ранню Церкву ясно визначити свою віру в Бога і в людську природу Христа. Ці визначення не були якимись нововведеннями, лише скристалізували те, що вже вважалося за біблійну правду.

Ебіоніти на початку II ст. заперечували Божественність Христа. Вони заявляли, що Він був лише людиною, хоч, можливо, зачатий надприродно. Вони визнавали, що хоч Він був людиною, але мав особливі взаємовідносини з Богом, особливо від Його хрещення, коли (гадали вони) повнота Святого Духа спочила на Ньому.

Доцетисти, з другого боку, пізніше в тому самому II столітті заперечували правдиву людську природу Ісуса. Вони відкидали реальність Його людського тіла, пропонуючи, що то була лише примара, яка ввижалася людиною. Цей погляд був логічним висновком їхнього припущення, що матерія невід'ємна від зла. Вони натякували, що Божественний Христос не прагнув їсти й пити, а також не страждав і не помер. Ісусове життя на землі, вважали вони, в більшій мірі було ілюзорним.

Аріянци, попередники теперішніх унітаріян, неправильно розуміли біблійні заяви про Христове підпорядкування Отцеві, ніби вони навчали про Його нижчість (підлеглість). Вони навчали, що Христос був якимось створений Отцем, як перше і найвище із створених істот, але не був вічно самоіснуючий. Це вірування загальнопоширене в кількох головних культах.

Було ще одне відхилення — аполлінаріяство. Ця єресь була засуджена на соборі в Константинополі 381 року по Р.Х. Зазнавши сильного впливу грецької філософії, Аполлінарій навчав, що Христос мав правдиве тіло й

душу, але в Ньому місце людського розуму чи духа замінила Його Божественна істота. Проте, коли б це було правдиво, це означало б, що Ісус не був повністю людиною і тому не був випробуваний або спокушуваний так як ми.

У V ст. Нестор так підкреслював відмінність двох природ Христа, що заперечував поєднання божественного й людського у нашому Господі. Він зробив це поєднання моральним, а не органічним. Несторіянці дійсно вірили у дві природи і у дві особи, замість двох природ в одній особі.

Євтихіянці, з другого боку, були у протилежній крайності, заперечуючи відмінність і співіснування двох природ. Вони говорили, що божественна і людська природи у Христі зливалися в якусь третю природу, виключно властиву Христові. Вони, здається, вірили, що Христова людська природа була поглинута Його божественною природою, хоч божественна природа, через це “абсорбування”, дещо змінилася від того, чим вона була до злиття. Цю групу було засуджено як еретичну на Халкедонському Вселенському Соборі Церкви 451 року по Р.Х.

Питання двох природ Христа комплексне, пов'язане з численними тонкощами. Ортодоксальна (правовірна) доктрина, проголошена в Халкедоні 451 року, говорить, “що в одній особі, тобто в Ісусі Христі, є дві природи — людська і божественна, кожна у своїй повноті й цілості, і що ці дві природи поєднані органічно і нерозривно, але так, що з них третя природа не формувалася. Коротше кажуче, вживаючи застарілий вислів, ортодоксальна доктрина не дозволяє нам ні ділити особи, ні змішувати природ”.

Правда, божественність і людськість однієї Особи Христа — глибока тема і висуває багато запитань. Ця ідея подібна до Трійці — ми знаємо з об'явлення, що вона правдива, але не маємо достатнього пояснення.

Для того, щоб пояснити дві природи Христа, дехто пропонував різні “кенотичні” (kenosis) теорії. Термін “kenosis” походить від грецького слова кеноо — *самозре-*

чення, відречення (Фил. 2:7). Дехто доводив, що Христос цілком відмовився від Божества і був обмежений до природного знання і здібності звичайної людини. Інші твердили, що хоч Він відмовився від Своїх Божественних атрибутів, однак Він їх якось мав. Знову ж, інші пропонували, що наш Господь відклав Свою Божественну свідомість під час Свого зачаття, але знову прийняв її уже як людина. Т.К. Гаммонд коментує, що “атрибути нашого Господа не були відкладені набік. Будь-яке ‘пояснення’ Його Божественно-людської природи, яке порушує цілісність Його Божества, треба, очевидно, відкидати, і здається немає пояснення, яке було б без важливих труднощів. Ми можемо розуміти це найкраще в той спосіб, що досконала божественна природа нашого Господа (з усіма її атрибутами) була так поєднана з досконалою людською природою, що одна божественно-людська Особистість розвинулася з Божественною складовою частиною (якщо можна зробити тут таку відмінність), контролюючи нормальний розвиток людини. Поза цим ми не можемо іти безпечно”.

Символи віри (кредо) ранньої Церкви не намагалися пояснювати таємниці, як дві природи Христа були поєднані в одній Особі. Вони усвідомлювали Його повну змужнілість і правдиву Божественність, однак не розв'язали проблеми приведення двох видів Його себевиявлення — змужнілості і божественности — у єдність однієї особи. Спочатку, мабуть, було зрозуміло, що правда знаходилася між двома неприйнятними тенденціями — поділити Особу на двоє, або поєднати дві природи — наслідком цього не було ні правдивої людськості, ні правдивої Божественності. У заяві, яку рання Церква вважала прийнятною, і якою користувалася відтоді, Атанасій сказав: “Він стався тим чим не був; Він продовжував бути тим, чим Він був”. Це, швидше всього, стисле ствердження, ніж пояснення.

Деякі богослови, щоб усунути труднощі, які виникають з проблеми двох природ Христа, прямують до однієї з двох крайностей. Дехто підносить людську природу Христа до такого рівня, який відокремив би Його

від решти людства. Наприклад, вони говорять, що Його природа була природою не згрішившого Адама. На це в євангельських записах про Його земне життя нема підтвердження. Інші, з другого боку, пом'якшують Його Божественність. Цей погляд робить нашого Господа, на землі, схильним до всяких обмежень, за винятком, звичайно, гріха.

За Фінлайсоном, “призабутий фактор — служіння Святого Духа в Особі й житті Христа може бути єдиним ключем до проблеми”. Далі він пише: “Той Святий Дух, Який приготував Його людяність і охороняв ще ненароджене Дитя від вади матиного гріха, ніколи Його не залишав, а на протязі всіх спокус і страждань Його життя і смерти давав Його людській душі світло, утіху і силу, які були Йому потрібні для завершення Його завдання. У світлі того милостивого служіння, ми можемо розуміти, до певної міри, як божественна природа діяла за людських обставин, і як людська природа діяла у найповнішій єдності з божественною. Той Дух, Який ділився вічними порадами з Божеством, об'єднав свідомість Христа, так що в Ньому не було можливості поділення або дуалізму. З цієї причини ми можемо розуміти, чому в самосвідомості Ісуса не було нічого неприродного чи нелюдського, навіть тоді, коли Він був у нерозривному спілкуванні з надприродним і вічним.

“Як би ми цього не пояснювали, — а повне знання перевищує наше розуміння, — спасаюча віра завжди тяжіла до Того, Хто є досконалою людиною, правдивим Богом і одним Христом, і в силі та спілкуванні цієї віри нас, християн, закликається перебувати”.

Відповідне знання Особи Христа є вирішальним для розуміння Його праці. Коли б Він не був Боголюдиною, Його праця не мала б вічного і особистого значення для нас.

Що зробив Христос?

Ми вже розглянули заяви нашого Господа про Його Божественність, про спосіб, у який Він виправдав Свої

Знайте, у що ви вірите

заяви владою над силами природи. Хоча ми повністю усвідомлюємо, Хто є Ісус, однак ми не повинні пропустити і того важливого значення, що Він зробив і робить для віруючих.

Коли б Ісус не був повністю Богом, Він *не міг* би бути нашим Спасителем. Але коли б Він був Богом, але нічого не зробив для нас, тобто не зробив чогось, щоб привести нас до Бога, Він *не був* би нашим Спасителем. Але тому що Бог визначив Ісуса Христа бути Спасителем, Його відкупна жертва за нас зробила Його нашим Спасителем. Ісус не тільки міг спасти людей, Він *спас* їх.

Христос був досконалою людиною. Він без гріха в думці, слові і дії. Він міг дати виклик Своїм ворогам із запитанням: “Хто з вас може Мені докорити за гріх?” (Ів. 8:46). Його вороги не мали відповіді. Він був повністю слухняний Отцеві. “Пожива Моя, — сказав Ісус, — чинити волю Того, Хто послав Мене, і справу Його довершити” (Ів. 4:34).

Є три причини, чому досконале життя нашого Господа було необхідним.

1. Воно дало Йому право стати жертвопринесенням за гріх. Всі старозаповітні символи наполягають на непорочність жертви.

2. Це означало, що Богові був даний повний послух, на протилежність Адамовому непослухові. Писання підкреслює це неодноразово (Рим. 5:19; Євр. 10:6-7).

3. Через це Він став визнаним Посередником і Первосвящеником для Своїх людей (Євр. 2:11-18).

Наш Господь був “людиною, яка мала в житті вищу мету”. Він часто говорив, під час критичного стану: “Не прийшла ще година Моя!” (Ів. 2:4; 7:6). Врешті-решт, Він сказав: “Надійшла година, щоб Син Людський прославивсь” (Ів. 12:23). Трохи пізніше, коли Він передчував жахливість хреста, сказав: “Затривожена зараз душа Моя. І що Я повім? Заступи Мене, Отче, від цієї години” (Ів. 12:27). Причина Його приходу, як Він сказав, була, щоб знайти та спасти те, що загинуло!” (Лк. 19:10) і “душу Свою віддати на викуп за багатьох” (Мр. 10:45). Смерть

Ісус Христос

Христа є центральною для розуміння християнства, і ми будемо розглядати її докладніше в наступному розділі.

Христос залишив домовину

Але наш Господь не тільки жив і помер. Тріумфальна динаміка християнства полягає в тому, що Він *воскрес із мертвих*. Загальне вітання ранньої Церкви було драматичним нагадуванням: “Він воскрес!” Що перетворило маленьку групу малодушних, наляканих учнів, які заперечували, що вони були знайомі із Своїм лідером (Мт. 26:56, 70, 72, 74), у сміливих левів, які проголошували віру? А те, що вони бачили Ісуса воскреслого з мертвих. Через 50 днів по воскресінні ап. Петро проголосив в Єрусалимі, ризикуючи життям: “Бог Ісуса Цього воскресив, чого свідки всі ми!” (Дії Ап. 2:32). Як смерть, так і воскресіння Христа виявляють Його перевагу, і унікальність над усіма релігійними лідерами світу.

Кілька разів Ісус провіщав Свою смерть і воскресіння (Мр. 8:31; 10:32-34; Мт. 16:21, тощо). Але такі твердження здавалися настільки фантастичними, що учні не вірили Йому доти, доки після Його поховання не побачили Його особисто знов живим.

Дуже важливо зрозуміти, що воскресіння Христа було *тілесним*, а не видінням якогось “духа”, як іноді пропонується. Учні, побачивши Ісуса вперше по воскресінні, думали, що бачать привид, а тому страшенно перелякалися. Наш Господь мусів сказати їм: “Погляньте на руки Мої та на ноги Мої, — це ж Я Сам! Доторкніться до Мене й дізнайтесь, — бо не має дух тіла й костей, а Я, бачите, маю” (Лк. 24:39). Для того, щоб довести Свою фізичну реальність, Він споживав з ними медового стільника. Він попросив сумніваючого Хому: “Простягни свого пальця, і вклади до боку Мого” (Ів. 20:27), даючи, таким чином, дальше засвідчення фізичного характеру воскресіння Свого тіла, а також вказуючи на те, що це те ж саме тіло, що було розп’яте й поховане.

Однак Його воскресле тіло відрізнялося від наших тіл і від Його попереднього тіла. Наприклад, наш вос-

Знайте, у що ви вірите

креслий Господь пройшов крізь зачинені двері, коли Він вперше зустрівся з учнями у горниці (Ів. 20:19). Апостол Павло розглядає докладно тему Воскресіння і воскреслого тіла (1 Кор. 15). Цей уривок треба пильно досліджувати.

Наслідки воскресіння

Наслідки воскресіння великі. Ми повинні їх розуміти так докладно, як це лишень можливо, і *втішатися* ними.

По-перше, як ми вже спостерігали, воскресіння стверджує правду і цінність того, що Ісус говорив і чинив. Апостол Павло говорить: “Коли ж бо Христос не воскрес, тоді віра ваша даремна, — ви у своїх ще гріхах” (1 Кор. 15:17). Через воскресіння ми не віримо у міт; ми знаємо, що наші гріхи фактично прощені через смерть Христа. Певність і прощення базуються на порожньому гробі! Христос єдиний, що повернувся після смерті, щоб розповісти людям про загробне життя. В *Його* словах ми маємо авторитетне Слово Самого Бога.

По-друге, Христове воскресіння — це запурука і нашого воскресіння. Ісус сказав: “Бо живу Я — і ви жити будете!” (Ів. 14:19). Ми напевно знаємо, що домовина не є нашим кінцем і що ми воскресемо, як і Він воскрес.

По-третє, ми знаємо, що тіло само по собі добре, а не природно зле, як дехто помилково навчав. Той факт, що наш Господь стався тілом і взяв фізичне тіло у втіленні, виявляє доброту тіла. Це стверджується воскресінням, яке говорить, що у вічному стані тіло й душа об’єднуються, хоч тіло, звичайно, буде прославлене, як і тіло нашого Господа. Христос “перемінить тіло нашого пониження, щоб стало подібне до славного тіла *Його*” (Фил. 3:21).

По-четверте, ми маємо запевнення сучасної сили Христа в нинішньому житті. Ми не віримо у мертвого Христа, у повислого на хресті чи лежачого в гробі, а у воскреслого з порожнього гробу Христа. Христос дає нам Своє життя у спасінні. Це і є сучасна сила, динаміка, християнської віри.

Ісус Христос

Багато спроб було зроблено, щоб позбутися Воскресіння, але ми не можемо тепер повністю розглядати це питання.

Отож, ми можемо сказати, що деякі фальшиві теорії воскресіння (такі як теорія непритомності) обертаються навколо заперечення дійсної смерті Христа. Інші погляди твердять, що учні зробили чесну помилку, яка змусила їх широ, але неправильно проголошувати, що Ісус воскрес із мертвих.

Але всі спроби позбутися воскресіння, спотикаються на скелі дійсних фактів. Христос був би обманцем, коли б Він тільки знепритомнів і дозволив учням думати, що Він справді воскрес із мертвих. Учні не були підготовлені до галюцинаційних видінь. Вони *не сподівалися*, що Він воскресне, *не вірили*, що Він воскрес із мертвих. Їх треба було переконувати проти їхнього “здорового глузду”, що воно саме так і було (Лк. 24:36-45). Крім того, Христос з’являвся десять разів у різних місцях. Одного разу з’явився він нараз більше як п’ятистам особам. Такої події не можна пояснити “галюцинацією”. Учні теж були б обманниками, коли б вони викрали Христове тіло. Проте майже всі вони померли за свою віру смертю мучеників. Люди можуть померти лише за те, що вони *вважають* правдивим, але вони не помиратимуть за фальшиве. Неспроможність ворогів Христа пред’явити Його тіло є додатковим доказом, що воно не було викрадене.

Порожній гріб, змінене життя учнів, день Господній (через воскресіння Христа богослужіння було перенесене з суботи на неділю), існування християнської Церкви (яку можна простежити від 30 року по Р.Х.) — все це переконливий доказ, що воскресіння — це факт, не вигадка. Кінцевий доказ — зміна сьогодні тих, хто зустрівся з воскреслим Христом, кому Він дав нове життя.

Вознесіння і прославлення

Ісус провіщав не тільки Свою смерть і воскресіння, а й вознесіння та прославлення (Ів. 6:62; 17:1). Під час воз-

Знайте, у що ви вірите

несіння Він залишив Своїх учнів і Землю, повернувшись до неба, через сорок днів після Свого воскресіння. Його вихід з цього життя був такий же чудесний, як і Його вхід. Розповідь про це подана в книзі Дії Ап. 1:9-11.

Коли Христос вознісся, Бог Отець дав Йому прославлене місце на небі. “Бог воскресивши із мертвих Його, і посадивши на небі праворуч Себе, вище від усякого уряду, і влади, і сили, і панування, і всякого ім'я, що назване не тільки в цім віці, але й у майбутньому” (Еф. 1:20-21). Христос має посаду сили і слави. Його вознесіння і прославлення були необхідні для завершення Його праці відкуплення. Вознесений і прославлений Христос увійшов на небо, як наш предтеча (Євр. 6:20). Ми повинні Його наслідувати. Він може увійти в небесну подобу Святого Святих у земній skinії через заслуги Свого відкуплення. Віруючі можуть іти за Ним тому, що кров Його відкуплення була застосована до них.

Христос є тепер перед Богом як наш Первосвященик і Заступник, “що з'явиться тепер перед Божим лицем за нас” (Євр. 9:24). “А коли хто згрішить, то маємо Заступника перед Отцем, — Ісуса Христа, Праведного” (1 Ів. 2:1). А щодо Його ролі як Посередника, то Христос тепер діє за нас перед Божим престолом.

Христос пішов, щоб приготувати для нас місце на небі. Він виразно сказав Своїм учням: “Я знову прийду й заберу вас до Себе, щоб де Я — були й ви” (Ів. 14:3). Кожен християнин повинен дивитися в майбутнє з глибоким очікуванням повернення свого Господа.

Через вознесіння і прославлення Христа ми маємо вільний і упевнений доступ до присутності Самого Бога. Ми можемо приступати “з відвагою до престолу благодаті” (Євр. 4:16). За часів Старого Заповіту доступ до Бога був обмежений однією особою — первосвящеником; одним місцем — Святим Святих у skinії (чи у храмі), і одним часом — днем Очищення. Але тому що Христос є наш Первосвященик, Який увійшов у небо, *кожен* із нас має доступ до Творця в *будь-який* час і на *будь-якому* місці. Як анголи дивуються, що ми так мало використовуємо привілей аудієнції з Царем!

Ісус Христос

Християнство — це Христос від початку до кінця. Щоб довідатися, хто є Христос, що Він вчинив, треба збільшити наше благоговіння, подив і оцінювання Того, Хто, будши багатий, збіднів ради нас, щоб ми збагатилися Його убогством (2 Кор. 8:9).

Христова Смерть

Християнство — це Христос. Не збагнувши Христової смерти, ми не зможемо оцінити, чому наш Господь увійшов у людську історію. Без Христової смерти не могло бути прощення гріхів і спасіння. Сам Ісус сказав: “Син бо Людський прийшов, щоб знайти та спасти, що загинуло!” (Лк. 19:10); і ще: “Бо Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, але щоб послужити, і душу Свою дати на викуп за багатьох” (Мр. 10:45). Він ясно вказує на відкупну природу Своєї смерти.

У смерті Христа, ми маємо ще одну “унікальність” християнства. Тут Бог вчинив для людини те, чого людина не може вчинити сама для себе. Бог приготував засіб, через який людина, грішна й зіпсована, може одержати прощення й очищення, увійти в найближчі взаємини із своїм Творцем — не на основі того, що людина може зробити, а на основі того, що Сам Бог у Своїм Сині зробив.

Кожна інша релігійна система у світі — це по суті, “саморобна” пропозиція: “Зроби це сам”. Тільки в християнстві спасіння є безплатним даром, пропонованим не через заслугу людини, а через незбагненну добрість Божої любови. Хрест Христа — це центральний факт людської історії. Його смерть є основою для Його

Христова смерть

особистої гідності прийняти поклоніння всього створіння (Об. 5:9, 12-13).

Смерть Христа є центральною темою Писання — як Старого Заповіту, так і Нового. Уже в раю в Едемі, коли Бог прокляв змія, Він пообіцяв людству Визволителя (Бут. 3:15). Пророк Ісаїя дає ясну обіцянку про Того, Хто мав померти за наші гріхи: “Він був ранений за наші гріхи, за наші провини Він мучений був, — кара на Ньому була за наш мир, Його ж ранами нас уздоровлено! Усі ми блудили немов ті овечки, розпорошились кожен на власну дорогу, — і на Нього Господь поклав гріх усіх нас!” (Іс. 53:5-6).

По воскресінні Ісус приєднався до двох учнів, які йшли до Еммаусу. Не пізнавши Його, вони розповіли, як здивовані вони були останніми подіями Ісусового суду і смерті. Ісус докорив їм за те, що вони не були обізнані з Писанням Старого Заповіту, яке вказувало на Його смерть (Лк. 24:25-27). За твердженням першого послання ап. Петра (1:10-12), ці пророки писали, не відаючи точно, хто був Христос, чи коли мав прийти. Вони писали для інших, хто мав читати їхнє слово пізніше — таких людей, як ті двоє учнів і таких, як ми сьогодні.

Дехто ставить під сумнів потребу *розуміти* значення відкуплення. У кінцевому підсумку, вони аргументують, що ми не спасаємося якоюсь теорією відкуплення, а дійсною смертю Христа. Це, звичайно, правда. Ми повинні бути обережні, щоб не знизити відкуплення лише до гарної формули. З другого ж боку, розуміння значення Христової смерті є вирішальне для нас, хоч ми навіть і спасаємося тим, що Він *зробив* для нас. Інакше ми будемо (свідомо чи несвідомо) протиставлятися Євангелії в одному з її найважливіших і фундаментальних вчень.

Тло Старого Заповіту

Ясне розуміння значення смерті Христа вимагає розуміння тла Старого Заповіту.

Людина безнадійно відокремлена від Бога через свій гріх: “Бо то тільки переступи ваші відділювали вас від вашого Бога, і ваші провини ховали обличчя Його від вас,

Знайте, у що ви вірите

щоб Він не почув” (Іс. 59:2). Бог виявляє ініціативу і дає засіб, через який наше відчуження може закінчитися. Леон Морріс коментує: “Звичайно говориться, що в Старому Заповіті [відкуплення] досягається жертвопринесенням, але не можна забувати того, що Бог говорить про відкупну кров. “Я дав її для вас на жертівника для очищення за душі ваші” (Лев. 17:11). Відкуплення забезпечується не якоюсь вартістю властивою жертвній жертві, а тому, що жертва є божественним призначеним шляхом гарантованого відкуплення”.

Вся жертвна система Старого Заповіту була символічним зображенням того, що мало повністю здійснитися в Христі. Пасха, яку святкували в час Виходу ізраїльтян з Єгипту, є найновішим зображенням. Кожна віруюча родина різала досконале ягня [тобто яке не мало ніякої вади] і його кров'ю мазала горішнього одвірка і два побічні одвірки свого дому. Ангол смерті, коли бачив кров, обминав той дім і першородне дитя не помирало. Як і з усіма іншими жертвопринесеннями, тут наявні елементи досконалості, пролиття крові і заступництва.

Христос був здійсненням всього того, що символізувало пасхальне ягня. Він був “Ягням Божим, що на себе гріх світу бере! (Ів. 1:29). Ті, хто з вірою приносили в жертву тварин у Старому Заповіті, дивилися в майбутнє на прихід Месії, так само як ми вірою дивимося в минуле до Христового хреста. Жертвопринесення тварин не спасало, але віра в те, що вони символізували, — вона *спасала*. Ми вірою осягаємо здійснення символів.

Відкуплення від гріха

Про смерть Христа говориться як про смерть, яка відкупила нас від гріха. Але це старозаповітне слово по суті означає “прикривати”. Жертвопринесення тварин забезпечували “покривання” гріха доти, доки Христова смерть не позбавила цієї необхідності назавжди.

У Новому Заповіті представлено різні ідеї, які пояснюють і ілюструють відкуплення. Про нього говориться як про *примирення*: “Бо коли ми, будши ворогами,

Христова смерть

примирилися з Богом через смерть Сина Його” (Рим. 5:10; 2 Кор. 5:18-19; Еф. 2:16; Кол. 1:20). Примирення натякає про давню ворожнечу між примиреними сторонами. Як грішники, ми були Божі вороги. Бог через Свій святий характер протиставляється грішному й нечистивому. Христова смерть позбавила причини Божої ворожнечі через забрання нашого гріха. Ми примирилися з Богом. Основна причина відчуження була усунена і наше ставлення до Бога змінилося. Бог завжди любив нас і досі любить. Але Його гнів — незмінне, постійне ставлення Божої святости проти зла — був відвернутий від нас. Христос поніс його.

Про Христову смерть також говориться як про *умилостивлення*: “Його Бог дав у жертву примирення в крові Його через віру, щоб виявити Свою правду через відпущення давніше вчинених гріхів” (Рим. 3:25). Умилостивлення містить в собі поняття “забрання гніву через принесення дару”, як писав Морріс. В ньому є особиста якість. Наприклад, молодий чоловік може умилостивлювати свою наречену, посилаючи букет троянд. Бог в цьому випадку умилостивлений тому, що досконале жертвопринесення Христа у вигляді віддачі Свого життя за нас повністю задовольнило святі і справедливі вимоги Божого Закону.

Важливо зрозуміти, що Бог не чинить так, що спочатку примирює нас, а тоді вже любить нас. Саме тому, що Бог полюбив нас, Він і примирює нас, відкриваючи дорогу до умилостивлення.

Викуп — ще один термін, який використовується для визначення смерті Христа. Він тісно пов'язаний з ідеєю відкуплення. “[Христос] дав Самого Себе на викуп за всіх. Таке було свідоцтво часу свого” (1 Тим. 2:6; 1 Петра 1:18). Хоч деякі церковні керівники, здається, думали, що цей викуп був заплачений сатані, але загальне переконання було те, що це заплачена ціна, щоб задовольнити вимоги Божого Закону і відкупити нас від його прокляття. “І знайте, що не тлінним сріблом або золотом відкуплені ви були... але дорогоцінною кров'ю Христа, як непорочного й чистого Ягняти” (1 Петра 1:18-19).

Наш заступник

Між різними термінами, які дають найясніші пояснення смерті Христа, є *заступник*. “Христос один раз страждав був за наші гріхи, щоб привести нас до Бога, Праведний за неправедних” (1 Петра 3:18). Христос помер за нас, тобто замість нас. “Бо Того, Хто не відав гріха, Він учинив за нас гріхом, щоб стали ми Божою правдою в Нім!” (2 Кор. 5:21). Сама концепція жертви за гріх містить в собі думку про заступництво, що здійснилося в Христі, Який “Сам підніс гріхи наші на дерево, щоб ми вмерли для гріхів та для праведности жили; Його “ранами ви вздоровилися” (1 Петра 2:24).

В доктринальних заявах багатьох церков і установ, які вірять в Біблію, є специфічна і особлива згадка про “замісницьке” відкуплення Христа. Причиною цього є те, що інші розвиваючі тлумачення відкуплення, хоч і містять лише часткову правду, затемнювали (якщо не цілком заперечували) центральну правду заступницького відкуплення. Деякі богослови відверто нападають на цю доктрину, пропонуючи, що ідея заступництва, це додаток ап. Павла до вчення Христа. Однак, навіть із малої частини Писання, яку ми перевірили, ясно, що такі заяви не є правдиві. Вчення, що Христос, взявши наше місце, страждав і помер заради нас, наявне і в Євангеліях, і в інших частинах Нового Заповіту.

Часто погляд промовця, проповідника чи автора книги про заступницьке відкуплення є надійним показником ортодоксальності його інших богословських поглядів.

Між багатьма перекрученими поглядами на відкуплення є такі:

1. *Моральний вплив* чи теорія *прикладу*. Тут міститься думка, що для примирення з Богом людині треба тільки покаятися і виправитися. Захисники цього погляду вірять, що смерть Христа є лише сильним прикладом людини відданої правді за всяку ціну, і що ми спасаємося шляхом відкуплення, коли дозволяємо Його прикладові мати вирішальний вплив на наші власні зусилля морального удосконалення.

Звичайно, у прикладі Христа є великий моральний вплив. Це правда, що “Христос постраждав за нас, і залишив нам приклад, щоб ми пішли слідами Його” (1 Петра 2:21). Але Писання ясно навчає, що гріх не тільки опоганив нас особисто, але через нього ми винні перед святим Богом. Багато уривків Писання безсумнівно навчають, що Христос помер *за наші гріхи*, а теорія морального впливу цілком ігнорує ці уривки.

Інші помилкові погляди

2. Теорія “урядування” твердить, що відкуплення — це вимога Божого урядування Всесвітом, яке не може існувати, і не може забезпечити авторитету божественного закону над його підвладними доти, доки немає прощення його порушникам. Це прощення повинно виявляти високу оцінку, яку Бог дає установленому Ним законі і всю глибину провини за порушення того закону. Але коли це так, то навіщо ж тоді потрібний Христос? І чому повинен страждати Хтось *досконалий*, за того, хто *винний*?

Звичайно, хрест показує людину з незвичайною яскравістю і з жахливістю гріха, і що він є також промовистим свідомством того, що людина не може ігнорувати Божого Закону, чи байдуже ставитися до нього. Але це лише деталь того, що Бог “учинив [Христа] за нас гріхом, щоб стали ми Божою правдою в Нім!” (2 Кор. 5:21). Цей погляд також не віддає належного усім уривкам Писання, на які ми посилалися.

3. Дехто вважав, що розп’яття Христа було просто невчасним *випадком історії*, несподіваним і непередбаченим. Але цей погляд суперечить Писанням. Сам Христос запевнив Своїх учнів, що Він саме для цього й прийшов на цей світ (Ів. 12:27). В Гефсиманському саду Він молився до Свого небесного Отця: “Та проте, — не як Я хочу, а як Ти” (Мт. 26:39). Далі Він говорить: “Через те Отець любить Мене, що Я власне життя віддаю, щоб знову прийняти його. Ніхто в Мене його не бере, але Я Сам від Себе кладу його. Маю владу віддати його, і маю владу прийняти його

Знайте, у що ви вірите

знову" (Ів. 10:17-18). Пророки провіщали жертвну смерть Месії і фактично всі докази Святого Писання суперечать ідеї, що Христова смерть була випадкова. Найбільш центральним і зворушливим аспектом жертви Христа є те, що Він *не мусів* померати, а *добровільно* перетерпів хреста за нас (Євр. 12:2).

4. Інші люди гадають, що хоч Христову смерть можна було передбачити через чутливість перед надходячою бурею, Він помер, по суті, як *ще один мученик* історії. Та коли б це було так, то як ми мали б прощення з Його смерті? Як би ми пояснили заяву Ісуса на Таємній Вечері: "Це - кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів" (Мт. 26:28)? Все наголошування Писання заперечує ідеї, згідно якої смерть Христа була не надприродною, а звичайною подією.

Ідея заступництва – основна тема Біблії. Безсумнівно в заступництві є інші повчальні думки, але жодна з них не є так видатна, що могла б затьмарити цю основну і чудову правду.

Заперечення заступництва

Заперечення заступництва завжди існували. Розглянемо деякі з них.

Дехто настоює, що якщо Бог не прощає гріха без вимоги відкуплення, тоді Він або ж не всесильний, або не є Богом любови. "Чому Він не може простити гріха просто з любови?" хочуть знати скептики. "Чи ж не міг всемогутній Бог, у Своїй всемогутності, відкупити світ так же легко, як Він його створив? Тому що Бог наказує людям даром прощати, чому ж Він Сам не прощає даром?"

Фінлайсон підсумовує відповідь, дану на подібні запитання Анселмом у XII столітті: "Бог не може так прощати, бо Він не є приватна особа, а Бог. Божа воля не є Його власна в тому розумінні, що будь-що є Йому дозволене чи стає правильним тільки тому, що Він його хоче. Те, що Бог визначає, те Він і чинить. Бог не може мати справи з гріхом інакше, як Він його бачить у Своїй святості. Коли б Він його не карав, або не давав належного

Христова смерть

відшкодування за нього, то Він прощав би його несправедливо”.

Важливо усвідомити, як ми вже раніше підкреслювали, що Бог користується всіми Своїми атрибутами сукупно. Його святість вимагає відкуплення за гріх, що Його любов і дає. Божі атрибути ніколи не порушують один одного, ані не протидіють один одному. Вони не є в невідгідній рівновазі, а діють спільно у повній і завершеній гармонії. “Милосердя виявляється не придушуванням вимог справедливості, а вікаріальним (заступницьким) задоволюванням їх”. У хресті Христа, “Любов і вірність зустрілися, спаведливість і мир поцілувалися” (Пс. 84(85):11).

Любов і святість

Новий Заповіт говорить про “весілля”, про атрибути Божої любові і про святість у хресті Христа, щоб “бути Йому праведним, і виправдувати того, хто вірує в Ісуса” (Рим. 3:26). У самому акті прощення гріха чи, використовуючи ап. Павла, “сміливе слово... ‘виправдовуючи нечестивого’ (Рим. 4:5), Бог повинен діяти гармонійно з цілою Своєю природою. Він повинен виявити Своє ставлення до гріха, показати, що зло не може перебувати з Ним, позаяк Він відмовляється терпіти зло у будь-якому вигляді. Роблячи прощення досяжним для людей, Бог повинен виявити в тому процесі Свою повну відразу до гріха. Іншими словами, Бог повинен не тільки прощати, а повинен прощати так, щоб усі знали, що Він вічно ненавидить зло і ніколи не може його трактувати інакше, як огиду. Гріх велика проблема для Бога. Навіть у прощенні Він не може ігнорувати його, чи вважати меншим, ніж він є насправді. Коли б Він так робив, то не був би більше ласкавим, ніж Він є у відкупленні. Він перестав би бути Богом”.

Дехто говорить, що саме лише уявлення про те, що Бог дозволив Христові умерти за *наш* гріх (як невинній жертві за винних грішників) більше виглядає несправедливістю, ніж справедливістю. Інші йдуть так далеко,

Знайте, у що ви вірите

що називають це неморальним. Але такі звинувачення були б правдиві тільки тоді, якби Христос сам не хотів бути жертвою. Але воно не так. Слава хреста — у *добро-вільній* природі Христового приходу на Землю. “Він не вважав за захват бути Богові рівним, але Він умалив Самого Себе, будши слухняний аж до смерти, і то смерти хресної” (Фил. 2:6-8). Гаммонд робить спостереження: “Страждальник повинен мати подвійний зв’язок між Богом і Собою з одного боку, і грішником і Собою — з другого”. Лише біблійне заперечення можна було б висунути проти євангельського вчення на цю тему.

Безперечно, ми зобов’язані брати до уваги і альтернативні інтерпретації, але ми повинні звернути увагу й на те, що критики підходять до доктрини замісництва зі своїх заздалегідь уявлюваних понять того, що Бог *мав би зробити*, згідно поверхових, гуманістично-етичних стандартів, цих критиків.

Інші питання

На додаток уже згаданих заперечень, інші питання можуть спасти вам на думку з проблеми заступницької жертви Христа. Наприклад, як могла смерть однієї Особи відкупити гріхи всього світу?

На людському рівні таке відкуплення очевидно було б неможливе. Одна особа може померти за одну, але не більше. Але коли ми розглядаємо ефективність смерти Христа, то повинні пам’ятати, Хто помер. Христос не був лише людиною. Він був Боголюдиною, як сказано: “Бог у Христі” (2 Кор. 5:19). Христове життя мало необмежену цінність, а Його смерть також мала необмежену вартість. Загальна вартість всіх тих, за кого Він помер, не довірнює безмежній цінності божественного життя, яке було принесено на Голгофі в жертву за них.

В “цінності” Того, Хто помер, є також відповідь на запитання: “Так як Христос був мертвий тільки три дні, то як Його досвід можна порівняти з вічною смертю мільйонів людей, якщо вони не повірять Йому?” Смерть, якою помер Христос, була необмеженою смертю, і щодо

Христова смерть

її цінності, і щодо тяжкості духовного страждання, через яке пройшов Син Божий. Ми просто не можемо збагнути, що означало для безгрішного Сина Божого стати гріхом за нас. (2 Кор. 5:21).

З другого боку, коли Христос помер, чи правомірно говорити, що “Бог помер”? Роберт Дж. Литл відповідає на це запитання так. Христос “став людиною для того, щоб померти, бо, не померши як людина, Він не міг би визволити людей від кари гріха... Але коли Він помер, то Його *Божественна істота* не померла. Писання ясно навчає, що коли якась людина помирає, то тільки тілом. Душа і дух продовжують жити. Отже, коли Христос помер, ми не говоримо, що Бог помер, хоч Той, Хто помер на хресті, був Бог. Жоден обмежений розум не може повністю зрозуміти безмежності Бога, але ми можемо дещо зрозуміти в чім тут справа”.

Кілька ясних висновків випливає з питання відкуплення.

По-перше, у відкупленні ми маємо справу з абсолютним питанням життя і смерті. Біблія ясно говорить, що “заплата за гріх — смерть, а дар Божий — вічне життя в Христі Ісусі, Господі нашім!” (Рим. 6:23). Дехто має нахил проводити лінію між спасеними і загубленими. Це “обгороджування” мабуть іде від вагання в оцінках людей, або від плекання надії, що всі будуть спасені.

Лише Господь знає, хто є Його. Наш же погляд базований на словесному зізнанні людини та на зовнішній природі її життя. Отже, він може бути хибний. Але Писання не знає такої неясности. “Хто вірує в Сина, той має вічне життя; а хто в Сина не вірує, той життя не побачить — а гнів Божий на нім перебуває” (Ів. 3:36). Люди є в грісі, а Христос помер за їхній гріх. Людина є *тепер* або в Христі через віру, або й досі в грісі через невіру. Проміжного ґрунту нема. Людина має або життя, або смерть; живе у світлі, або в темряві; спасенна, або загибла.

Інші значення

У смерті Христа ми ясно бачимо, чому деякі поширені ідеї всесвітнього батьківства Бога є помилкові. Не

Знайте, у що ви вірите

бажаючи робити розрізнення, деякі люди, що дотримуються ідеї всесвітнього батьківства, пропонують, що всі люди є Божі діти, а тому, мовляв, спроби “навертати” їх до Бога — безтактовні. Так, ми всі є Божим родом, бо створені Богом (Дії Ап. 17:28), але не всі є Божими дітьми духовно, бо інакше відкуплення з гріхів було б зайве. Ісус гостро звертався до тих, хто відмовлявся визнати Його за Бога, говорячи: “Ваш батько диявол” (Ів. 8:44). З другого боку, “усім, що Його прийняли, дав їм владу стати Божими дітьми” (Ів. 1:12). Ми не можемо стати тим, чим ми вже є.

Смерть Христа робить Євангелію доброю *новиною*, а не просто доброю *порадою*. Христос не помер за нас тому, що ми усвідомили нашу потребу і звернулися до Нього за поміччю. “А Бог доводить Свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще грішниками” (Рим. 5:8). Євангелія – це не низка плавальних вказівок для потопаючого, а прощення і скасування смерти для людини, яка на це не заслуговує. Немає нічого, що ми повинні чи можемо зробити, щоб мати користь з нього, а тільки просто прийняти це як безплатний дар – і в цей спосіб прийти до вічного життя.

Відкуплення дає християнинові підставу для задоволення прощення гріха і вічності в небі. Це задоволення не є зарозуміле припущення, що ми кращі за будь-кого іншого, а вірніше упевненість, базована на Божому Слові, у те, що Христос вчинив для нас, умираючи на хресті. Перед Своєю смертю, Христос сказав з хреста, “звершилося” (Ів. 19:30). Таким чином, ми говоримо про “завершений чин Христа”, вірячи, що наш Господь зробив уже все необхідне для нашого спасіння. Звичайно, нам щоденно потрібне очищення і прощення гріха, що ми й одержуємо, коли визнаємо наш гріх (1 Ів. 1:9). Але ми отримуємо прощення на основі того, що вже було здійснено в нас, як сини, а не як відчужені грішники. Бог бажає, щоб ми були впевнені в нашій спасінні: “Оце написав я до вас, що віруєте в ім’я Божого Сина, щоб ви знали, що ви, віруючи в ім’я Божого Сина, маєте вічне життя” (1 Ів. 5:13).

Христова смерть

Запевнення не мусить схилити нас до байдужності і самозадоволення. Воно також може мати велику радість і люблячий відгук Христові. Нам постійно нагадується: “Ви не свої. Ви дорого куплені. Отож прославляйте Бога в тілі” (1 Кор. 6:19-20). Нове життя, яке ми отримали, міняє наше ставлення, мотиви, цінність і волю. Самі по собі, ми не здатні мати таких змін. Але в Христі ми стаємо новим творінням (2 Кор. 5:17). Ось чому ап. Павло був такий непохитний у твердженні, що церква не додає нічого до простої віри, як вимогу для спасіння, і нічого не додає пізніше легальним регулюванням для підтримування спасіння. Євангелія не є Христос “плюс щось” (хоч і яке добре те “щось” могло б бути), а *єдиний* Христос у відкупній смерті задля нас.

Виявляє Божу любов

Відкуплення також виявляє природу і характер Божої любови. Ми живемо в світі, який гостро усвідомлює людський біль, страждання і лихо. Ніхто не цікавиться Богом, який тримається осторонь і на якого людська потреба не робить впливу. Або навіть Богом, який міг би спасати грішників здаля. У хресті Христа твердження, “Бог є любов”, набирає конкретного вияву. Люди швидше повірять вияву любови на ділі, перш ніж повірять особі, яка проголошує це тільки словами. Апостол Іван говорить: “Ми з того пізнали любов, що душу Свою Він поклав був за нас” (1 Ів. 3:16).

Бог в Особі Христа втрутився в це життя. Він узяв на Себе його тягарі і став частиною його трагедій. Врешті-решт, Христос узяв повну відповідальність за це життя, ставши “за нас гріхом, щоб стали ми Божою правдою в Нім!” (2 Кор. 5:21). Ми знаємо з відкуплення, що Бог не є індиферентним (байдужим) до людської трагедії і страждання.

Христова смерть в її об’єктивному досягненні і суб’єктивному впливові — це центральний факт історії.

Любов, так дивна та свята, —

За нас дала своє життя!

Чарлз Веслі

Людина і гріх

Багато років тому псаломспівець Давид запитав: “Що є людина?” Вражаючим є те, що це питання є пекучим і для ХХ століття, для космічного віку. Чи людина є лише прославленою твариною? Чи вона є тільки загальним підсумком хемічних реакцій? Чи вона щось більше?

Після розшифрування генетичного коду, вияснення електронної функції мозку, проблема стає наполегливо терміною.

“Хто я є?” Кожна людина мусить відповісти на це пронизливе питання ідентичности. Наша відповідь (чи ми усвідомлюємо це чи ні) має великий вплив на наше думання, дію, погляд і життя. Ніколи не було важливіше для християнина зрозуміти те, що Біблія говорить про людину, щоб мати якор на морі людської спекуляції.

Перше запитання, на яке треба відповісти, це — походження людини. Звідки вона походить? Біблія говорить: “На початку Бог створив Небо та Землю” (Буття 1:1). “Бог сказав: “Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над худобою, і над усією землею, і над усім плазуючим, що плазує по землі. І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх (Бут. 1:26-27).

Людина і гріх

Писання послідовно навчає, що ні Всесвіт, ні сама людина не є наслідком сліпого випадку. Людина є результатом дбайливого і цілеспрямованого обміркування Богом, тобто Триєдиним Божеством.

Адам — перша людина, створена за Божим образом. Адам — власне ім'я, але єврейський термін, від якого воно походить, також має додаткове значення: “людство”. Саме як “людство” — слово “Адам” часто вживається у Старому Заповіті.

Бог сказав, “Не добре, щоб бути чоловіку самотнім”, і щоб доповнити чоловіка, Він створив жінку, щоб вона була його помічницею (Бут. 2:18, 22).

“Вірою ми розуміємо, що віки Словом Божим збудовані, так що з невидимого сталось видиме” (Євр. 11:3). Іншими словами, Бог створив матерію *ex nihilo*, тобто з нічого. Тоді Він трансформував матерію в живі об'єкти — у рослини, тварини, людину.

Біблія не говорить нам, як були створені людина і Всесвіт. Проте вона категорично і недвозначно твердить, що *Бог покликав їх до життя*. Біблія не пробує довести існування Бога. Вона Його *припускає*. Християнин без сорому починає пізнавати Бога з припущення, що Він існує. Християнин переконаний, що життя, смерть і воскресіння Христа виразно підтверджують це припущення. Таке припущення не наївне чи неінтелектуальне. Ми повинні пам'ятати, що невіруючі, які відхиляють біблійний погляд творіння, також починають з припущення і самовпевненості, на яких вони базують *свої твердження*. Кожен починає десь з припущення, якого не можна довести в науковому значенні.

Важливо також усвідомити, що автори Нового Заповіту бачили Адама як людину і то таку історичну, як і Самого нашого Господа. Апостол Павло ясно уважав Адама за певного індивіда, як також за прототип упалої людини (Рим. 5:12-21; 1 Кор. 15:22). Наш Господь говорив про створення людини, стверджуючи розповідь книги Буття (Мт. 19:4). В Його словах нема місця для містичного чи алегоричного тлумачення історичності творіння Адама і його пізнішого падіння.

Знайте, у що ви вірите

Людина була відмінна і унікальна від решти Божого творіння. Вона повинна була цим творінням володіти і над ним панувати. Людина перебуває на вершині всіх живих істот. Людська самосвідомість, її здібність міркувати і понад все її моральне і духовне чуття цілком відокремлюють її від решти творіння. Ніхто ніколи не спостеріг, щоб якимось іншим творінням будувало храм.

Тіло, душа, дух

Книга Буття (2:7) дає додаткову інформацію про створення людини: “І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, — і стала людина живою душею”. У творенні людини було два елементи. Перший, “порох землі”; другий — “дихання життя”, яке було дане Богом. Поєднання цих двох елементів робить людину живою істотою.

Людина безсумнівно – щось більше, ніж одна субстанція. Але з скількох компонентів складається її істота – з трьох (тіла, душі і духа) чи двох (тіла і душі)? Старий Заповіт не має встановленого терміну для нематеріальної частини людської природи. Термін “душа”, “серце” і “дух” вживаються як дублікати матеріальної сторони. Разом з терміном “тіло” вони охоплюють цілу людину. Давид писав: “Душа моя прагне до Тебе, тужить тіло моє за Тобою” (Пс. 62(63):2). Але не всі біблійні вислови вказують на подвійну природу людини. Інші ясно говорять про три аспекти людської істоти: “Затужена та умліває душа моя за подвір’ями Господа, моє серце та тіло моє линуць до Бога Живого! (Пс. 83(84):2).

Чи потрібно частину людини, яку вдихнув Бог, розглядати, як дві частини, тобто душу й дух, чи як одну? Гаммонд робить спостереження: “Душу і духа, безсумнівно, не можна вважати за синонімічні в біблійній мові. Але, з другого боку, їх не вважається різко відмінними. Порівняйте: Пс. 73(74):19 з Екл. 3:21; Мт. 10:28 з Лк. 23:46; Дії Ап. 2:27 з 7:59. А про потрібний поділ: 1 Сол. 5:23; Євр. 4:12; порівняйте Лк. 1:46-47. Але ті, що пропонують

Людина і гріх

такий поділ, визнають, що душа й дух в тілі відокремлені тільки в думці. Здається, було б найкраще вважати їх за відмінні аспекти тієї самої сутності і пам'ятати, що які б відмінності не робилося для цілей біблійного навчання, там є спільна основа як для душі, так і для духа”.

Людина це єдність

У всякому разі Біблія завжди розглядає людину як єдність — матеріяльну і нематеріяльну. Воскресіння виявляє, що людина по суті є тілом і по суті є душею та духом. Поняття, що людина — нібито ув'язнена душа в тілі — це грецька ідея, а не біблійна.

Що означає, що людина була створена за образом і подобою Божою? Це, звичайно, не означає, що вона має якусь фізичну подобу до Бога. Писання ясно навчає, що Бог є Дух і не має фізичних частин тіла, як людина (Ів. 4:24). Біблія вживає антропоморфічні вислови, такі як “рука Божа”, але це лише для того, щоб пристосувати нашу людську неспроможність до думання іншими термінами. Сильна заборона не зображати Бога ідолами була дана тому, що Бога ніхто ніколи не бачив, і тому не міг знати, до кого Він подібний. Ніщо на землі не могло Його зобразити (Пов. Зак. 4:15-23).

За Д.М. Едвардзом, образ Божий в людині пов'язаний з *особистістю*. Людина має “вільну, самосвідому, розумну і моральну особистість, подібну до Бога — природу здатну відрізнити правильне від неправильного, вибирати правильне і відкидати неправильне, підніматися до висоти духовного досягнення і спілкування з Богом”.

Первісна людина була розумна. Вона могла дати назви всім тваринам, які Бог привів до неї (Бут. 2:19-20). Вона мала здатність думати. В розмові вона могла пов'язувати слова й дії. Вона мала духовні і моральні якості. Вона могла спілкуватися з Богом, мала здатність чинити опір моральному злу, або ж піддаватися йому (Бут. 3).

Знайте, у що ви вірите

Позаяк людина була створена за Божим образом, людське життя непорушне. Тому-то Бог встановив смертну кару за умисне припинення життя (Бут. 9:6).

Нова людина *відновлюється* за образом Божим в праведності (Еф. 4:23-24; Кол. 3:10). Слово “відновлятися” каже, що колись людина мала моральну подібність до Бога, але згодом ця подібність була втрачена. Первісно людина була свята. Основою її природи була схильність до Бога. Вона не була *неутральною* до Бога, і створення “нової людини” є на зразок первісної. Однак від початку людина мала свободу вибирати або добро, або зло (і в другому випадку — грішити).

Але в той же самий час важливо усвідомити, що людина також була *вільна не грішити*. Вона не мала первісного внутрішнього нахилу грішити, як тепер ми. Хоч вона була здатна бути спокушуваною, вона не була ні *змушена*, ні *спонукана* грішити. Адам вибрав гріх обдуманно, це був його вільний вчинок волі. Людина, отже, не мала нездатности грішити; вона мала здатність *не грішити*.

Образ протиставиться подібності

Римо-католики і інші проводять різницю між “образом” і “подібністю”, бо обидва слова зустрічаються у книзі Буття у 1:26. Вони пропонують думку, що *образ* Божий в людині є тільки в її особистості. А *подібність* до Бога — то є надприродний дар людині під час її створення. “Первісна праведність і досконале самовизначення перед Богом могло бути втрачене — і справді було втрачене під час падіння. З другого боку, *образ* складається з того, що належить людині від природи, тобто її свободна воля, розумна природа, влада над тваринним світом – усе це могло бути втрачено навіть під час падіння. Це означало б, що падіння зруйнувало те, що було первісно надприродне в людині, а залишило її природу; Божий же образ в людині був поранений, а її воля свободна”.

Однак такого розрізнення Писання не підтверджує.

Людина і гріх

Слово “образ” вживається в книзі Буття (1:27) в тому ж значенні, що й два терміни у вірші 26-му. В подібний спосіб, у книзі Буття (5:1) слово “подібність” теж вживається замість обох слів.

Коли б все залишилося так, як воно було під час первісного творення, все було б гаразд. Гріх і смерть – з усіма їхніми згубними наслідками для людського роду —ніколи не виявили б своєї згубної дії, якби Адам і Єва вибрали слухатися Бога, а не противитися Йому. Але вони протиставили себе Богові, і їхній бунт завдав великого лиха всім їхнім нащадкам.

Важливе й цікаве те, що більшість, якщо не всі, первісних релігійних традицій зберігають в тому чи іншому вигляді віру в цю катастрофічну подію непослуху. Падіння назавжди змінило те, що колись було ідеальними взаємовідносинами між Богом і людиною. Взагалі вважають, що людина мала дуже близьке спілкування із Своім Творцем. Але відколи вона образила Його, вона страждає від невдоволення Бога, а також від втрати спілкування з Ним. Навіть в первісних анімістичних суспільствах, які поклонялися багатьом богам, є вірування у “високонебого” Бога, який є Творець. Відколи минув золотий вік інтимного контакту, цей Бог тримається осторонь людини. Він тепер спілкується з людьми лише через менших богів. Всі ці ідеї, здається, є відгомонами і відображеннями (викривленими, слабкими, спотвореними перебігом часу) події, ясно описаної в Біблії (Бут. 3), яку ми називаємо гріхопадінням.

Особиста відповідальність

За свій гріх, як ми вже спостерегли, Адам і Єва були особисто відповідальні. Вони не мали грішної природи, яку маємо ми; отже, спокуса грішити мабуть появилася ззовні. Біблія зображає цю першопричину як “змія” (Бут. 3:1) — поняття біблійно ототожнене із сатаною (Об. 12:9). Гріхопадіння скоріше пояснює, як гріх увійшов в людський рід, ніж як зло увійшло в світ.

Знайте, у що ви вірите

Кінцева відповідь на глибоке питання походження зла оповита таємницями Божої мудрости. Чому Бог не перешкодив злу увійти у Всесвіт, позаяк Він знав наперед, що станеться? Чому Він не зробив людини нездатною грішити? Він *міг би*, але коли б Він це вчинив, ми не були б людьми зі свободою вибору. Ми були б роботами, чи “ляльками що говорять”, завжди кажучи те саме, коли хтось потягне за шнурок.

Хоч ми не маємо кінцевої відповіді на походження гріха, Бог знав, що станеться, і, як хтось сказав, “вважав, що варто було ризикувати”. К. С. Луїс вважає, що некорисно безконечно спекулювати про *походження* зла. Однак кожен з нас стоїть перед *фактом* зла. Ціла Божа відкупна програма пов'язана з боротьбою проти нього. Бог не є ініціатор зла. Коли б наші прабатьки не були неслухняні Йому, гріх ніколи не увійшов би в людський рід.

У послідовності гріха, зображеній в книзі Буття у 3-му розділі, є кілька ясних граней. З самого початку Адам і Єва були спокушувані *сумніватися* в Божому Слові (“Чи Бог наказав?”) Далі їх було схилено *повірити* йому (“Ні, не вмрете!”) Врешті-решт, *непослухатися* його і спожити плід із забороненого дерева.

Наслідки людського непослуху були негайні й очевидні — відокремлення від Бога, усвідомлення провини. Прокляття, яке Бог оголосив проти людства, включало фізичну і духовну смерть, важку фізичну працю і страждання. Падіння людини також включало все створіння природи (Рим. 8:21-22).

Як наслідок Падіння, образ Божий в людині був дуже спотворений, як в моральному, так і в природному вимірах. Людина втратила свою первісну схильність до Бога і стала розбещеною істотою, схильною бути далеко від Свого Творця. Її інтелект був скутий, почуття зіпсуті, воля поневолена. Люди говорять про людину, що вона “розвивалася” від примітивного стану, але Біблія зображає її вірніше — як *спуск*, а не *підіймання*.

Людина і гріх

“Цілковита порочність”

Наслідок — “цілковита порочність”. Цей вислів людського стану після падіння неправильно розумілось, з тим наслідком, що християнське ставлення щодо грішної природи іноді зображене в карикатурному вигляді. Доктрина порочності “ніколи не мала наміру передавати значення, що людина така лиха, як тільки це можливо, і що кожен слід моральної чистоти затратився в упалій людині. ‘Цілковита порочність’ мала намір вказати на те, що лихий принцип... втрутився в кожен частину людської природи, і що немає частини, яка може тепер незмінно виконувати справедливих вчинків чи незмінно думати справедливих думок”. Іншими словами, цілковита людська порочність означає, що *кожна сфера життя* людини отруєна, але це не означає, що все у неї *цілком* зле. Її порочність в тому, що коли вона є окремо від Божої благодаті, тоді вона назавжди гине.

Трагедія падіння сягнула далеко поза Адама і Єву. Своїми наслідками вона охопила весь людський рід, “Тому то, як через одного чоловіка ввійшов до світу гріх, так прийшла й смерть у всіх людей через те, що всі згрішили” (Рим. 5:12).

Люди дотримувалися трьох різних оцінок впливу падіння на людський рід:

1. Британський монах Пелагій говорив, що всі люди могли б бути безгрішними, коли б вони хотіли, і що дехто жив безгрішним життям. Пелагій міркував, що коли людина може жити життям вільним від гріха, то вона, мабуть, народилася у вільному від гріха світі. Тому гріх Адама, мабуть, вплинув тільки на Адама. Іншими словами, Пелагій заперчував “первородний гріх”. Продовжуючи лінію свого думання далі, він заявляв, що людина не потребує надприродної допомоги жити праведним життям. Проте Пелагій визнавав гріховну силу звичаю і його шкідливий приклад для інших.

2. Августин, видатний єпископ Північної Африки, ввійшов на боротьбу з еретичним поглядом Пелагія. З

Знайте, у що ви вірите

його ім'ям пов'язаний *другий* погляд на гріхопадіння. Августин твердив, що Адам передав своїм нащадкам через єдність людської раси і свою вину і свою порочність. Августин говорив, що природа людини подібна до зіпсутої природи Адама. Людина втратила свободу не грішити. Вона вільна виконувати бажання своєї природи, але тому що її природа зіпсута, вона дійсно вільна робити тільки зло. Августин вживав вислів "Воля свобідна, але не визволена". Хоч людина має свобідний вибір, вона *вибирає* зіпсований напрям.

3. Римо-католики дотримуються половинчатої позиції, званої пів-пелагіанізмом. У гріхопадінні людина втратила надприродний дар праведности, який не належав їй з природи, але дав його Бог. В гріхопадінні людина повернулася до свого попереднього грішного стану, втративши праведність, яку Бог їй дав. Отже, вона лише *напівхвора*. І все ж людина, за цим поглядом, ще має особливий дар Божого Духа, який може дати їй змогу бути праведною, якщо вона дозволить своїй волі співдіяти з Божим Духом.

Писання ясно каже, що хоч може бути різниця між людьми у *мірі* гріха, але нема різниці у *факті* гріха (Рим. 3:9-10, 22—23; Іс. 53:6). Цілий світ є під судом (Рим. 3:19), тому що всі люди знаходяться окремо від Христа, вони є бунтарі проти Бога, "діти гніву" (Еф. 2:2-4).

Історія і досвід свідчать про універсальність гріха. Погляд Августина найближчий до біблійного погляду: людина успадковує схильність грішити, яка завжди, до певної міри, виявляє себе. "І бачив Господь, що велике розбещення людини на землі, і ввесь нахил думки серця її — тільки зло повсякденно" (Бут. 6:5). Коли Давид сказав, "Отож я в беззаконні народжений, і в грісі зачала мене мати моя" (Пс. 50(51):7), він не говорив про акт зачаття як грішний, а про успадковану схильність до гріха, яка передається під час зачаття.

Кожний, хто мав дітей, ясно усвідомлює, що егоїзм виявляється у ранньому віці. Дитини не треба вчити бути егоїстичною. Віруючі батьки віддають багато зусилля для того, щоб перемогти цей нахил. Єдиний, Хто уникнув

успадковану схильність грішити – це Сам Господь.

Адам — наш представник

Біблія ясно навчає, що Адам був нашим представником, коли він згрішив (Рим. 5:12-19). Адам представляє нас так, як наш уряд, коли проголошує війну, представляє, впливає і вплутує нас. Як наслідок Адамового гріха всі, що в Адамі, помирають. Це включає і кожного з нас. Ми схильні думати, що справи вийшли б інакше, коли б ми були на місці Адама. Але кожен з нас, діючи подібно до Адама, затвердив рішення, що його наші батьки зробили: бунтуватися, не слухатися Бога. Хто може заявити, що він ніколи не згрішив? І таким чином, нас справедливо сьогодні засуджено не тільки за гріх Адама, а й за наші власні гріхи.

Але віруючі також представлені у Христі. Біблія навчає, що так як в Адамі всі вмирають, то так у Христі всі віруючі оживуть (Рим. 5:19). Слава Євангелії у тому, що Бог зробив для нас у Христі те, чого ми не могли б зробити для самих себе. Тому що первородний гріх Адама приписаний нам, ми успадковуємо зіпсуту природу. Через Христа — другого Адама — ми успадковуємо *нову* природу. Від Адама ми отримуємо гріх і провину. Від Христа ми отримуємо прощення і праведність.

Важливо пам'ятати, що гріх не починається з явними діями і ними не обмежується. Дії виходять із зіпсутого серця і розуму. Іншими словами, ми не є грішники тому, що грішимо. Ми грішимо тому, що ми грішники. Яблуня не є яблунею тому, що вона родить яблука. Вона родить яблука тому, що має природу яблуні. Гріхи — це вчинки (чи яблука); гріх — це наша зіпсута природа (чи яблуня).

Через Христа нам прощаються не тільки наші індивідуальні грішні дії, а ми одержуємо нову природу. Євангельське розв'язання проблеми — то не лише проведення зовнішньої реформи, а радикальне вирішення питання. Хтось сказав: "Христос одягає нову людину в костюм, а не новий костюм надягає на людину". Коли Христос перемінює людину, то її одяг (тобто її вчинки) також матиме тенденцію перемінюватися.

Знайте, у що ви вірите

Чому ми відповідальні?

Але як ми можемо бути відповідальні за те, що ми грішники, коли Бог дав нам безнадійний початок в житті? Як же Він може тоді нас засудити? По-перше, ми беремо участь у грісі Адама. Але не дивлячись на це, Бог повністю забезпечив для нас порятунок від суду через жертву Христа. Писання підкреслює людську здатність прийняти Христа, якщо вона бажає. Як Ісус сказав Никодимові: “Суд же такий, що світло на світ прибуло, люди ж темряву більш полюбили, як світло, — лихі бо були їхні вчинки!” (Ів. 3:19). Хтось сказав, що вхід до пекла охороняється хрестом. Ніхто не входить до пекла, не проходячи повз нього. Іншими словами, на Голгофі Бог зробив все необхідне, щоб стримати людину від суду. Коли ж людина відкидає Боже забезпечення, вона сама зобов’язана нести відповідальність за суд.

“Але чи ж неправда, що не всі люди однаково лихі”? — питають багато людей. Це правда. Що “всі згрішили”, не натякає, що всі безмірно лихі. Що ж до Божого рівня святости, то всі люди позбавлені Божої слави. Ви, очевидно, знаєте чесних, добрих, благородних людей, яких не можна порівняти з волоцюгами занедбаних околиць чи з розпусними злочинцями за ґратами. З погляду людини, між ними велика відстань.

Але якби ми помістили одну людину в Долині Смерти, що розташована 90 метрів нижче рівня моря. Інша людина хай буде в м. Денвері, рівень якого 1,5 км вище рівня моря, а третя хай знаходиться на вершині гори Еверест, що знаходиться на рівні 8 км. вище рівня моря. Припустимо, що людина в Долині Смерти представляє покидьків суспільства і відповідний їм спосіб життя. Людина в Денвері — “звичайна людина”, а та, яка знаходиться на г. Еверест — найкраща людина. Величезна різниця в їхній висоті очевидна. Але припустимо, що Божий стандарт святости представлений відстанню до місяця. Нещодавно ми мали змогу бачити, як Еверест, Денвер і Долина Смерти виглядають з місяця — жодної різниці немає!

Людина і гріх

З людської точки зору, в людській гріховності є велика різниця, але коли її протиставити необмеженій Божій святості, всі люди однаково загиблі.

Гріх проти Бога

Гріх завжди спрямований насамперед проти Бога. Це більш, ніж егоцентризм. Цар Давид, завдавши лиха Вірсавії в перелюбі, убивши Урію, викрикнув: “Тобі, одному Тобі я згрішив, і перед очима Твоїми лукаве вчинив” (Пс. 50(51):6).

Біблія визначає гріх по-різному, як порушення Закону — “беззаконня” (1 Ів. 3:4), як позбавлення Божої слави (Рим. 3:23), як неспосібність чинити те добро, про яке ми знаємо, що ми його зобов’язані чинити (Як. 4:17). Гріх має як активний, явний аспект — порушення Закону, так і пасивний — невиконання доброго. Є гріхи виконання і гріхи занедбання. *Книга спільної молитви* відповідно підсумовує це у своєму Загальному Визнанні: “Ми вчинили те, чого не повинні чинити; а не виконали того, що повинні були виконати”.

Перший гріх був прототипом всіх інших гріхів. Серйозність першого гріха полягає в тому, що Адам і Єва порушили Божу заповідь, яка виявляла Його владу, добрість, мудрість, справедливість, вірність і ласку. У своїм порушенні, вони відхилили Його владу, сумнівалися у Його доброті, заперечували Його мудрість, відкидали Його справедливість, заперечували Його вірність і відкидали із зневагою Його ласку. Як колись, так і тепер, гріх — це протилежність до Божої досконалості.

Серйозність гріха базується на людському відчуженні від Бога і на перерваному спілкуванні з Ним. Воно спричинило катастрофічні наслідки для Адама, для людства і для суспільства взагалі. Основною причиною у світі сьогодні не є нещасття чи вбогість, хоч і вони не малі. Основною причиною є гріх. Відколи людина відчужена від Бога, відтоді вона егоцентрична. Напруженість між расовими групами, економічними класами і націями є

Знайте, у що ви вірите

ніщо інше, як егоїзм індивіда збільшений на широкому полотні, включаючи всіх людей.

Добра новина

Якщо немає такої великої сили, яка змінила б людську природу, то для людини немає надії. Але доброю новиною Євангелії є те, що така сила є в Христі. “А де збільшився гріх, там зарясніла ласка” (Рим. 5:20).

Доки ми не зрозуміємо, що Біблія навчає про природу людини у Творенні і про катастрофічні наслідки гріхопадіння, ми не зможемо зрозуміти і величі Божої ласки. Багато проблем в розумінні Божої ласки походять від підвищеного погляду людини та її характеру, і від зниженого погляду Бога та Його святости.

Ці питання – це справа життя і смерті. Людина не живе і не помирає як тварина. Смерть не припиняє людського буття. Душа і дух переживають тіло. Сам Ісус ясно говорив про продовження буття як для спасених, так і для загиблих: “Я воскресіння й життя. Хто вірує в Мене, хоч і помре, буде жити. І кожен, хто живе та хто вірує в Мене, – повіки не помре” (Ів. 11:25-26). У розповіді про багача і Лазаря Христос ясно навчав про продовження свідомого буття несправедливих (Лк. 16:19-31). Все вчення Нового Заповіту про майбутній суд базується на припущенні, що душа існує після смерті. “І як людям призначено померти один раз, потім же суд” (Євр. 9:27; Рим. 2:5-11; 2 Кор. 5:10).

Воскресіння стосується не тільки тих, хто воскресне, щоб назавжди бути з Христом (1 Сол. 4:16), а й злих, які воскреснуть для суду. Ісус ясно сказав: “Не дивуйтеся цьому, бо надходить година, коли всі, хто в гробах, – Його голос почують, і повиходять ті, що чинили добро, на воскресіння життя, а котрі зло чинили, на воскресіння суду” (Ів. 5:28-29).

Твереза правда про те, що ми вічно існуємо, велить нам замислитися над своєю природою, станом і долею, поки ще можна зробити те, що необхідно.

Людина і гріх

У відповідь на запитання: “Хто я є?” — Біблія ясно говорить, що кожен із нас є особистістю, створеною цілеспрямовано Богом за Його власним образом. Вона навчає, що ми маємо вічне значення і що наші душі дорожчі від усього світу (Мр. 8:36). Сам Бог говорить, що Він має мету і план для кожного життя і що ми морально зобов'язані відгукнутися на Його поклик і *можемо* відгукнутися саме вірою. Ми маємо вічну долю або назавжди бути у Його присутності, або назавжди бути відлученими від Нього.

Біблія — найбільш реалістична книга, яка будь-коли була написана. Вона зображає не тільки Бога таким як Він є, а й нас. Вона дає нам ясне зображення як нашої власної природи й долі, так і людського роду в цілому.